
Међународноправни субјективитет Европске уније
Ивона Лађевац

Институт за међународну политику и привреду

Међународноправни субјективитет Европске уније

Ивона Лађевац

Београд, 2016.

МЕЂУНАРОДНОПРАВНИ СУБЈЕКТИВИТЕТ
ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Издавач:

Институт за међународну политику и привреду,
Македонска 25, Београд

За издавача:

Проф. др Бранислав Ђорђевић,
Директор

Уредник:

Проф. др Бранислав Ђорђевић

Рецензенти:

Проф. др Весна Кнежевић-Пређић, редовни професор,
Факултет политичких наука, Београд
Др Ана Јовић-Лазич, научни сарадник,
Институт за међународну политику и привреду, Београд

Компјутерска обрада и корице:

Сања Баловић

Штампа:

ЈП Службени гласник, Јована Ристића 1, Београд

Тираж:

300 примерака

ISBN 978-86-7067-226-0

Монографија је објављена у оквиру научног пројекта „Србија у савременим међународним интегративним процесима – спољнополитички, међународни, економски, правни и безбедносни аспекти“ Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, бр. ОИ 179023 за период 2011–2016.

Садржај

Уводне напомене	7
-----------------------	---

И део

Међународне организације као субјект међународних односа	9
<i>Европска унија као актер међународних односа</i>	15

II део

Појам субјективитета у међународном праву	21
<i>Развој субјективитета међународних организација</i>	29
<i>Елементи субјективитета међународних организација</i>	45

III део

Међународноправни субјективитет Европских заједница	51
<i>Оснивачки уговори</i>	51
<i>Судска пракса</i>	58

IV део

Међународноправни субјективитет Европске уније	65
<i>Уговор из Мастрихта</i>	65
<i>Уговор из Амстердама</i>	70

<i>Уговор из Нице</i>	73
<i>Уговор о Уставу</i>	76
<i>Уговор из Лисабона</i>	79
Закључна разматрања	85
Резиме	89
Изабрана литература	91
Документи	96

Уводне напомене

Бројни аспекти у вези са настанком и деловањем Европске уније (ЕУ) предмет су проучавања различитих научних дисциплина. Велико интересовање усмерено ка темама из ове области указује на место и значај који оне заузимају у теоријама савремених научних дисциплина, било да се ради о економији, праву, филозофији, историји или некој другој научној области. Од тренутка свог настанка Унија је пролазила кроз различите развојне фазе, одолевајући изазовима турбулентних збивања у међународним односима чији је актер и значајан чинилац и сама постала.

Када је реч о актуелном стању у области развоја међународноправне науке, мишљења се крећу у распону од оних која заступају становиште да ова дисциплина проживљава својеврстан период стагнације до оних по којима међународно право успешно одговара на промене и изазове савременог међународног окружења. Стиче се утисак да је друго мишљење заступљеније с обзиром на чињеницу да се у све већем обиму предузимају активности на подручју израде неопходних регулатива којима би се уредила област савремених међународних односа и то на начин који узима у обзир како „старе“, тако и „нове“ субјекте међународног права и међународних односа.

Међутим, и поред чињенице да су међународне организације одавно одређене као субјекти међународног права, у случају Европске уније изражене су извесне специфичности у односу на друге. Познато је да правни основ постојања ЕУ (раније Заједница) представљају уговори којима су државе чланице својевољно основале ову организацију преносећи јој, при том, део својих надлежности. Управо ширина овлашћења које, у том смислу, Унија поседује у односу на друге међународне организације, практично онемогућава њено уврштавање у неку од постојећих типологија. Наиме, овлашћења које Унија има у

одређеним областима деловања одговарају надлежностима које имају државе као носиоци суверене власти. Наведена специфичност је у највећој мери определила поједине ауторе да Унију оквалификују као међународну институцију *sui generis* која се не може посматрати као међународна организација у уобичајеном смислу речи, али ни као класичан савез држава, конфедерација или федерална заједница.¹

Сама Унија се у овом смислу никада није одредила. Постојао је покушај усвајања Уговора о Уставу, али се он завршио неуспехом. Ипак, ни у том случају није било речи о прерастању организације у државу. Много је значајније питање шта Унија у пракси ради, колико су широка овлашћења којима располаже и у којој мери њене активности имају утицаја и одражавају се не само на државе чланице, већ и на њихове држављане. О њеном значају и обавезности примене њеног правног система, познатог и као систем комунитарног права (*acquis communautaire*), вероватно довољно говори и податак да су одредбе тог права добиле предност чак и у односу на уставе појединих земаља чланица.

Овом констатацијом се враћамо на почетак. По свему судећи, државе оснивачи, давањем свог пристанка за стварање ове организације, нису биле свесне чињенице да ће дати и свој допринос међународном праву стварањем ентитета до тада непознатог овој научној дисциплини.

---

¹ Видети: Константин Обрадовић, „Међународно јавно право и право Европске уније”, у: Добросав М. Митровић и Обрад Рачић (ур.), *Право Европске уније*, Службени гласник, Београд, 1996: 170.

I

МЕЂУНАРОДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ КАО СУБЈЕКТ МЕЂУНАРОДНИХ ОДНОСА

Са повећањем броја међународних организација, као и порастом њиховог утицаја не само на државе чланице, већ и на треће државе, постепено јача и њихова позиција у савременим међународним односима. Однос снага је диктирао изглед политичке карте света на којој је доминирало неколико држава. Односи између тих држава су се одвијали углавном на билатералном нивоу. Почев од тренутка када мултилатерални састанци постају све чешћи, преко постепеног покушаја њихове институционализације, полако се развија нови модел међународног општења, данас познатог као савремени међународни преговарачки форуми, односно међународне организације.²

Претечама међународних организација сматрају се облици вишестране дипломатије, односно скупови представника већег броја држава који су током XIX века постајали све редовнији. Истовремено, развој тадашњих политичких односа, али много више развој науке и технике захтевали су све редовније састанке и консултације не само заинтересованих страна већ и трећих држава. То је и био разлог из ког се најпре институционализује сарадња „за неке важне неполитичке области међународне сарадње, првенствено на пољу комуникација“³

Модерне међународне организације у области политичке сарадње, које су на почетку свог развоја личиле на периодичне дипломатске конференције, добијају коначне облике током XX века. После Првог светског рата долази до оснивања прве велике политичке организације. Стварање Друштва народа представља покушај спровођења у дело

---

² Видети: J. Samuel Barkin, *International Organizations: Theories and Institutions*, Palgrave, Macmillan, 2006; Clive Archer, *International Organisations*, London: Routledge, 2001; Inis Claude, *Swords into Plowshares: The Progress and Problems of International Organization*, New York: Random House, 1971.

³ Војин Димитријевић, Радослав Стојановић, *Међународни односи*, Службени лист, Београд, 1996: 117.

намере успостављања правила међународно прихватљивог понашања између држава и, у том циљу, настоји се да се ограничи употреба насиља између држава, односно да се употреба насиља стави под контролу.⁴ Међутим, Друштво народа своје намере никада није успело да спроведе. Тај систем је поражен избијањем Другог светског рата. На темељу ранијих искустава, после 1945. године долази до процвата међународног организовања. Најупечатљивији пример је стварање Организације уједињених нација, прве организације универзалног карактера која мање или више успешно постоји више од пет деценија.

Бројни су покушаји дефинисања међународних организација. Приметно је да се теоретичари разликују у одређивању појма међународних организација на основу значаја који придају појединим карактеристикама.

По једном мишљењу, међународне организације треба посматрати као творевине које су осмислиле државе како би оствариле заједничке интересе.⁵ Из тог разлога, ако упоредимо различите међународне организације, данас имамо тако много различитих центара деловања којима је заједничко то што предузимају активности у циљу остварења заједничких интереса држава чланица и то искључиво на начин и у оквирима овлашћења која су им пренеле државе чланице. Да би показао да је то устаљена пракса, један од чувенијих теоретичара међународног права, Антонио Касезе, наводи саветодавно мишљење Међународног суда правде у случају *Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict*.⁶ Из овог мишљења произлази да је основни циљ сваког конститутивног акта међународних организација „да створи нове субјекте права на које су државе оснивачи, у циљу остварења заједничких интереса, пренеле извршан степен аутономије у раду“.⁷

---

⁴ Видети: J. Meierhenrich, *International Organisations*, The London School of Economics and Political Sciences, 2012: 55-61.

⁵ Cassese Antonio, *International Law*, Oxford University Press, 2001: 71.

⁶ International Court of Justice Reports of Judgments, *Advisory Opinion on Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict*, 8 July 1996, доступно на: <http://www.icj-cij.org/docket/files/93/7407.pdf>, датум приступања: 20. март 2016.

⁷ “[...] to create new subjects of law endowed with a certain autonomy, to which the parties entrust the task of realizing common goals”. Оп. цит, Cassese Antonio, *International Law*, 2001: 71.

С друге стране, Пјер Гербе (Pierre Gerbet) посматра међународне организације као „покушај увођења реда у међународне односе стварањем трајних прекограничних веза између различитих влада или друштвених група са циљем заштите њихових заједничких интереса у контексту постојања сталних органа, различитих од националних установа, који имају сопствене карактеристике, способност да изражавају своју вољу и чија је улога да обављају извесне функције од међународног значаја“.⁸

За Мориса Дивержеа (*Maurice Duverger*) међународне организације су „колективне творевине или основне структуре друштвеног организовања основане у складу са законом или по основу традиције“.⁹ Диверже наглашава да је од изузетне важности то што институционално организовање, у ствари, упућује на „стабилност, трајност и јединство“ што представља предност у односу на појединачне везе које су, углавном, „спорадичне, пролазне и нестабилне“.¹⁰

Пол Ретер (*Paul Reuter*) међународну организацију описује као групу држава „која на трајној основи изражава правну вољу другачију од воље појединачних чланица“.¹¹

Вирали (*Virally*), опет, посматра међународну организацију као „асоцијацију држава, установљену споразумом свих чланица која има стални систем органа чији је задатак да, путем сарадње свих чланица, остварују заједничке интересе“.¹² За Арчера (Archer) је, пак, међународна организација „формална, трајну структура основана споразумом између чланица које чине две или више суверених држава, а са циљем остварења заједничких интереса свих чланица“.¹³

Постоје аутори који ову проблематику посматрају шире па тако тврде да „међународне организације, у најширем смислу речи, представљају формалне, институционале облике међународних односа,

---

⁸ Clive Archer, *International Organizations*, Routledge, London and New York, 2001: 32.

⁹ Наведено према Clive Archer, *International Organizations*, 2001: 2.

¹⁰ Оп. цит.

¹¹ Ibidem: 32.

¹² Ibidem: 33.

¹³ Ibidem: 34.

засноване на добровољној основи”.¹⁴ Слично овом одређењу је и оно по коме „међународне организације представљају институционализиран и трајнији облик сурадње њихових држава чланица у извршењу неких заједнички постављених циљева.”¹⁵

С друге стране, бројнији су примери аутора који дефиницију међународних организација проширују употребом других појмова за које сматрају да су кључна карактеристика међународних организација. Тако су за Владимира Иблера међународне организације „на уговорима засноване и организоване сурадње унутар самосталних институционализираних скупности, које могу посједовати субјективитет, евентуално и формално признати субјективитет.”¹⁶

За професоре Рачића и Димитријевића, „међународне организације су вишестраним уговорима основани трајни облици институционализованог општења три или више држава, с посебним статусом и сталним органима, у оквиру којих се, на начин предвиђен статутима и другим основним документима организација, одвијају процеси мултилатералног преговарања и заједничког одлучивања држава чланица у одговарајућим областима међународне сарадње.”¹⁷ Они сматрају да се у оквиру овог субјекта координише сарадња између држава чланица кроз рад органа организације. С друге стране, органи организације „представљају средишта одлучивања и преко њих организација делује као посебан субјект међународних односа и међународног права.”¹⁸

На основу прегледа наведених дефиниција може се закључити да међународне организације карактерише постојање споразума којима државе чланице, на трајној основи, стварају међународне организације које ће својим радом довести до остварења заједничких интереса држава чланица.

---

¹⁴ Смиља Аврамов, *Међународно јавно право*, Београд, „Савремена администрација”, 1978: 121.

¹⁵ Владимир Ђуро Деган, *Међународно право*, Правни факултет Ријека, 2000: 413.

¹⁶ Војин Димитријевић, Обрад Рачић, *Међународне организације*, 1988: 16.

¹⁷ *Ibidem*: 17.

¹⁸ *Ibidem*: 34.

До данас није постигнута сагласност о прихватању јединствене дефиниције међународне организације упркос чињеници да је таквих захтева било. Тако је, на пример, један изречен у току рада на кодификацији међународних уговора. Том приликом је Фицморис (*Fitzmaurice*) предлагао да се међународна организација дефинише као „удружење држава основано на темељу међународнога уговора, које има свој устав и заједничке органе, посједује особност одвојену од оне држава чланица и субјект је међународнога права са способношћу закључивања међународних уговора“.¹⁹ Иако дефиниција није прихваћена, њен значај није умањен тиме будући да је садржала битне елементе којима се одликују међународне организације. Реч је о уговору, статуту, сталним органима, засебној правној личности и својству субјекта међународног права који има и уговорну способност.²⁰ Овим елементима поједини писци додају заједничке циљеве међудржавне сарадње која се у организацији остварује.²¹ Такође, подвлаче и чињеницу да међународна организација има властиту вољу која се огледа у томе што се у органима организације одлуке често доносе већином гласова – дакле и против воље појединих чланица.

Став о томе да међународна организација има засебну правну способност, уграђен је, углавном, у оснивачке акте организације. Тим актима се признаје могућност организацијама да правну способност изразе на подручју држава чланица. Тако се у чл. 104. Повеље Уједињених народа каже: „Организација ужива на територији свакога свог члана ону правну способност која јој је потребна да врши своје функције и постиже своје циљеве“.²² Ова и многе друге одредбе оснивачких уговора

---

¹⁹ Андраши Јурај, *Међународно право 1*, Загреб, Школска књига, 1998: 61.

²⁰ Видети: Gerhard Von Glahn, *Law Among Nations: An Introduction to Public International Law*, Longman Publishing Group, 1995.

²¹ Видети: John S. Gibson, *International Organizations, Constitutional Law, and Human Rights*, Praeger, New York, 1991.

²² Повеља Уједињених нација, „Уједињене нације 1945-1995. између признања и покуде“, Међународна политика, Службени гласник, Правни факултет, Факултет политичких наука, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1995, стр. 41. Ова одредба је детаљније разрађена у чл. 2. Конвенције о привилегијама и имунитетима Уједињених нација: „Организација Уједињених нација је правно лице. Она може: а) да закључује уговоре; б) да стиче и отуђује покретна и

међународних организација значе изричито признање правне способности, субјективитета сваке поједине међународне организације у оквиру унутрашњих правних поредака држава чланица. У правном поретку држава нечланица међународна организација може имати правну способност у мери у којој јој то призна поједина држава нечланица.

Овде треба истаћи да се све наведене дефиниције односе се на међународне организације чији су оснивачи државе и које се често називају и међувладиним организацијама. То су истовремено и једине организације којима је признато својство субјеката међународног права. Сем њих постоје и невладине организације које, такође, карактерише широк простор деловања, али њих, за разлику од претходних, не оснивају државе већ заинтересовани појединци, односно истородна удружења или националне организације из више држава.²³ И поред тога што неке од невладиних организација могу имати знатан политички утицај, оне се ипак не сматрају субјектима међународног права, односно није им призната способност носилаца међународних права и дужности. Ипак, без обзира на то, постоје писци који сматрају да изузетак од овог правила постоји и као пример наводе Међународни комитет Црвеног крста и Лигу друштава Црвеног крста. Овакав став поткрепљују позивањем на четири Женевске конвенције о заштити жртава рата из 1949. године, као и Протоколима на те конвенције из 1977, у складу са којима ове организације имају одређене задатке и овлашћења у оружаним сукобима.²⁴

Основна карактеристика односа између држава чланица и међународних организација чији су оне оснивачи јесте сложеност. Наиме, државе оснивају међународне организације како би унапредиле и оствариле заједничке интересе деловањем те организације. Правила деловања, као и циљеви организације, регулисани су статутом. Од

непокретна добра; в) да иступа пред судовима.“ Конвенција о привилегијама и имунитетима Уједињених нација (*Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations*), усвојена 13. фебруара 1946, *United Nations Treaty Series* vol. 1, p. 15, ступила на снагу 17. септембра 1946, ратификована и објављена у Сл. Листу СФРЈ бр. 20/1950.

²³ Видети: Владимир Ђуро Деган, *Међународно право*, Правни факултет Ријека, 2000: 417.

²⁴ *Ibidem*: 418.

тренутка када међународна организација почне са радом, државе губе ингеренције у оним областима у којима су их се добровољно одрекле, преносећи надлежности на новостворену организацију. Иако се, теоретски, може догодити да се циљеви или одабир начина рада органа државе и органа организације не подударају, држава је обавезна да се повинује вољи организације. Организација представља аутономни организам који своју вољу изражава, између осталог, доношењем одлука које су државе чланице у обавези да спроводе.

Сврха постојања сваке међународне организације јесте да у области свог деловања омогући постизање циљева које свака држава понаособ не би могла сама да оствари. То се најбоље уочава на пољу свакодневног живота који нема додира са високом политиком. Дакле, већина држава жели да својим грађанима омогући да несметано користе све предности савременог, развијеног света. Најилустративнији пример јесу области комуникације и транспорта чији је развој неслућених размера једна од главних карактеристика ере у којој живимо, ере глобализације. За коришћење тих могућности неопходна је сарадња свих држава међународне заједнице и то по правилима која су јасно одређена и обавезујућа за све без обзира на величину или моћ поједине државе. Узећемо за пример контролу летења. Чињеница да ли је авион власништво САД или Камбоџе приликом одвијања авио саобраћаја није релевантна, прописане норме подједнако обавезују све без обзира на то да ли је реч о малој или великој земљи, богатој или сиромашној, утицајној или не. Наведени пример је добра илустрација чињенице да су међународне организације посебни субјекти међународних односа, што значи да су њихова воља, циљеви и поступци различити од воља, циљева и поступака неког другог субјекта међународног права.²⁵

Европска унија као актер међународних односа

Од самог настанка развој и јачање Европске уније били су условљени све дубљом повезаношћу држава чланица, али и чињеницом о растућој међузависности свих субјеката међународних односа.

---

²⁵ Видети: Војин Димитријевић, Радослав Стојановић, *Међународни односи*, Службени лист, Београд, 1996: 123.

Разлаз са блоковском политиком подељености света деведестих година XX века означио је и почетак нове етапе у изградњи односа са државама у окружењу. Нестабилне политичке прилике и ратни сукоби на Балкану били су разлог више за стварање спољнополитичке компоненте. У таквим приликама почиње да се разбија стереотип о Унији као „економском цину, а политичком патуљку“. Политичка сарадња, институционализована Јединственим европским актом (*Single European Act*), Уговором из Мастрихта се даље продубљује. Наиме, њиме је дефинисана спољна политика, утврђени су циљеви и инструменти неопходни за њено остваривање.²⁶ Постављени циљеви указују на жељу Уније да делује и изван својих граница у циљу „одржавања мира и јачања међународне безбедности, унапређивања међународне сарадње, развоја и јачања демократије и правне државе, као и поштовање права човека и основних слобода“.²⁷

Оваква опредељеност Уније, показало се, није била декламаторне природе пошто су већ Уговором из Амстердама обухваћена и питања која укључују хуманитарне и спасилачке мисије, мисије одржања мира и борбене мисије у кризним операцијама, укључујући наметање мира. Предвиђено је да ће у оваквим акцијама ЕУ користити потенцијале ЗЕУ и да, у таквим мисијама, све државе чланице ЕУ имају пуно право да учествују.²⁸

Уговор из Амстердама је донео још једну новину – њиме је установљена функција Високог представника ЕУ за питања спољне и безбедносне политике чији је задатак да допринесе формулисању,

---

²⁶ Видети: *Уговор о Европској унији: од Рима до Мастрихта*, превели и приредили: др Душко Лопандић и Милутин Јањевић, Међународна политика, Правни факултет, Факултет политичких наука, Институт економских наука, Европски покрет у Србији, Београд, 1995.

²⁷ *Ibidem*, члан J.1, тачка 2.

²⁸ У Бриселу су, Белгија, Француска, Луксембург, Норвешка и Велика Британија, 17. марта 1948. године, закључиле Уговор о економској, друштвеној и културној сарадњи и колективној самоодбрани (*Treaty on Economic, Social and Cultural Cooperation and Collective Self-Defence*). Овим Уговором је створена Западна унија. Накнадна измена овог Уговора извршена је у Паризу 1954. године усвајањем Протокола којим је првобитни уговор допуњен и финализиран. Организацији, која мења име у Западноевропска унија, приступају Немачка и Италија. За текстове Уговора видети: <http://www.weu.int/Treaty.htm>.

припреми и спровођењу политичких одлука. Високи представник је овлашћен да води политички дијалог са трећим државама, а на располагању му стоји посебна јединица за планирање спољне политике ЕУ, такође, установљена овим Уговором.

Даља разрада одредби везаних за спољну и безбедносну политику учињена је Уговором из Нице.²⁹ Овим Уговором је одређено да Заједничка спољна и безбедносна политика укључује сва питања која су од безбедносног значаја за ЕУ, укључујући и стварање заједничке одбрамбене политике, која се може развити у заједничку одбрану.³⁰ Истим чланом је наглашено да политика Уније неће прејудуцирати специфичан карактер безбедносне и одбрамбене политике неких држава чланица и да ће поштовати обавезе појединих чланица које сматрају да се њихова заједничка одбрана може остварити у оквиру НАТО-а, као и да ће она бити компатибилна са заједничком безбедносном и одбрамбеном политиком установљеном овим оквиром. На основу оваквих ставова јасно се уочава опредељење ЕУ да свој одбрамбени идентитет веже за НАТО и да се, уз ослањање на ову организацију, оспособи за деловање у ситуацијама које то налажу. Истовремено, активирањем ЗЕУ ствара се могућност да ЕУ добије сопствене оружане снаге.

Оваквим ревизијама Оснивачких уговора Европска унија је створила правни основ за активније учешће у међународним односима, односно за слање својих војних мисија на територију Западног Балкана, централне Африке, као и основ за финансирање цивилне мисије на Косову и Метохији. То што је Унија изашла из граница европског континента потврда је њеног опредељења да постане активан субјекат међународних односа. Сем поменутих акција, ЕУ обезбеђује и сталну финансијску подршку палестинским властима, а такође је издвојила и милијарду евра за обнову Авганистана. Оваквим ангажовањем Европска унија стекла је значајну улогу у савременим међународним односима.

---

²⁹ Уговор је закључен 2000. године, а ступио је на снагу 1. 2. 2003.

³⁰ *Уговор из Нице*, члан 17, наведено према "Treaty of Nice Amending The Treaty On European Union, The Treaties Establishing The European Communities And Certain Related Acts", *Official Journal of European Communities*, C 80/01, доступно на: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12001C&qid=1460469490796&from=EN>, датум приступања 25. март 2016.

Иако се њеном ангажовању на подручју Западног Балкана могу ставити и извесне замерке, мора се признати да је она у великој мери допринела стабилизацији овог подручја након завршетка ратних сукоба. Најзначајнију улогу свакако има регионални приступ који је касније прерастао у Процес стабилизације и придруживања којим је државама Балкана отворена могућност за чланство у овој организацији.³¹ Осмишљавање програма за пружање помоћи развоја цивилног друштва, подршке развоју демократије и владавине права усмерено је ка трансформацији и напретку ових држава.

У ширим оквирима, Унија има активан приступ питању промоције, развоја и поштовања људских права. Видови те политике јесу борба против расизма, ксенофобије, свих облика организованог криминала, као и других горућих светских питања, између осталих и тероризма. Будући да се ови проблеми не тичу само једне државе или једне организације, ЕУ одржава живу дипломатску активност подједнако и на билатералном и на мултилатералном нивоу. Таквом активношћу Унија је створила мрежу која обухвата читаву земаљску куглу. Основни вид комуникације представљају редовни састанци на министарском нивоу. Теме су подједнако и економске и политичке природе, а циљ сарадње је да се временом свима омогући приступ слободном тржишту, економском расту и стабилности у свету чија је основна карактеристика растућа међузависност. Начини за остваривање тих циљева налазе се у постепеном уклањању трговинских баријера, развоју сиромашних региона и промовисању мирољубиве сарадње. То је један од разлога због ког Унија подржава Светску трговинску организацију (СТО). Наиме, правила ове организације дају основу за обављање отворене трговине у светским оквирима тако што сви учесници добијају исти третман. Иако овај систем није савршен, мора се признати да он улива правну сигурност а гарантује и транспарентност у обављању међународне трговине.

Ове две организације наступају партнерски у пружању помоћи земљама у развоју у њиховој борби против сиромаштва и покушају да

---

³¹ *Conclusions On The Development Of A Comprehensive Policy Based On The Commission Communication On "The Stabilisation And Association Process For Countries Of South-Eastern Europe"*, Council Decision, Brussels, July 22, 1999, доступно на: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/gena/09008.EN9.htm, датум приступања: 25. март 2016.

се интегришу у токове светске економије. Унија се истакла улогом у преговорима започетим у Дохи 2001. са циљем уклањања баријера за отворену трговину у корист земаља у развоју.³² С друге стране, сарадња ове две организације омогућава Унији да брани и своје легитимне економске и трговинске интересе на међународној сцени. На то је обавезује чињеница да има највећи обим трговине у свету и располаже са једном четвртином укупног светског богатства.

Европска унија сарађује и са другим значајним међународним организацијама. У пружању хуманитарне помоћи истиче се сарадња са ОУН, НАТО, ОЕБС-ом, Саветом Европе, као и регионалним организацијама Азије, Африке, Америке и Пацифика. Партнерски односи са овим организацијама иду у прилог тврдњи да ЕУ данас има статус једног од најзначајних актера међународних односа.

---

³² Видети: *A World Player – The European Union’s external relations*, доступно на: http://elibrary.lt/resursai/ES/Leidiniai/on%20movie/ES_santykiai_en.pdf, датум приступања 25. март 2016.

II ПОЈАМ СУБЈЕКТИВИТЕТА У МЕЂУНАРОДНОМ ПРАВУ

Развијањем науке међународног права развила се и дефиниција основних категорија међународног права, између осталих и субјекта међународног права. У складу са једном од многобројних дефиниција, данас се под субјектом међународног права подразумева свако ко је, сходно одредбама ове научне дисциплине, носилац права и дужности, делује по његовим правилима и директно је подвргнут међународном правном поретку.³³ Основна обележја субјекта међународног права су: правна способност – уживање права и испуњавање обавеза које проистичу из начела и правила међународног права; пословна способност – стицање и располагање покретном и непокретном имовином и фондовима; процесна способност – покретање међународних поступака ради остваривања права; и деликтна способност – одговорност за кршење међународних обавеза.³⁴

Схватање природе субјеката међународног права, а још више њихових појавних облика, мењало се упоредо са развојем науке. Има аутора који истичу да чак ни значење овог појма није одувек било исто. Тако је зачетник науке међународног права, Хуго Гроцијус (Hugo Grotius), говорио о „субјектима“ као о поданицима њихових владара, док је његово међународно право регулисало односе између суверених владара.³⁵ Иако се постепено субјектима почињу сматрати сви они који су носиоци права и обавеза, све до XIX века преовлађује мишљење да су субјекти међународног права владари држава.³⁶

---

³³ Видети: Јурај Андраши, Божидар Бакотић, Будислав Вукас, *Међународно право 1*, Школска књига, Загреб, 1998: 53.

³⁴ Видети: Војин Димитријевић, Обрад Рачић, Владимир Ђерић, Татјана Папић, Весна Петровић, Саша Обрадовић, *Основи међународног јавног права*, Београдски центар за људска права, 2005: 71.

³⁵ В. Ђ. Деган, *Међународно право*, Правни факултет Свеучилишта у Риједи, Ријека, 2000: 219.

³⁶ *Ibidem*: 219.

Историја показује да је у извесним ситуацијама народ постајао субјект међународног права. Такво учење је нарочито било распрострањено у доба борбе италијанског народа за уједињење. Мацини (Mazzini) је тврдио да су једино националне државе прави субјекти међународнога права што је прихватио и Манцини у својој расправи "Della nazionalità come fondamento del diritto delle genti" 1851 године.³⁷ Он је сматрао да су народи први елементи међународног живота. Касније је (1872) изменио своје учење и тврдио да су све државе субјекти међународног права, али да су националне државе повлаштени субјекти. После остварења тежње италијанског народа за уједињењем, новија италијанска наука је у потпуности напустила Мацинијево схватање. Са појавом фашизма поставља се супротна теза да, у ствари, држава ствара народ.³⁸

Са устоличавањем позитивизма као доминантног схватања, током XIX века, јединим субјектом међународног права сматра се држава. Средином XIX века Хефтер (*Heffter*) је, уз државе, као субјекте међународног права наводио и владаре, чланове њихових породица, дипломатске представнике, па и појединце у односу према другим државама.³⁹ Појављују се и писци који остављају могућност да се и конфедерација држава, као и свака њена држава чланица, може посматрати као посебан субјект у области на њу пренесених надлежности.

Међутим, развој међународне заједнице, појава нових држава, као и степен њиховог друштвеног и економског развоја, условили су потребу за интензивирањем и успостаљањем обимније сарадње у различитим областима. Развој технологије и примена нових проналазака, поред тога што су донели корените промене у организацији свакодневног живота, условили су и потребу за међународноправним регулисањем како би се омогућило и олакшало увођење нових технолошких решења. Широм света долази до оснивања бројних организација која се баве питањима, углавном, техничког карактера. Иако је њихова основна карактеристика рудиментарност и бављење уским кругом питања, оне су својим постојањем практично омогућиле и олакшале комуникацију између држава чланица. Права експанзија међународних организација почиње

---

³⁷ Јурај Андраши, *Међународно право*, 1988: 54.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*: 53.

оснивањем Међународног телеграфског бироа (касније преименованог у Међународни телеграфски савез) 1868. године, затим Светског поштанског савеза 1874, Међународног бироа за мере 1875, Удружења за заштиту интелектуалне својине 1883, Међународног института за пољопривреду 1905. и многих других. Захваљујући постојању ових организација створени су услови да државе чланице координираном заједничком акцијом раде на остварењу својих интереса. У том смислу, пораст обима трговинске размене – нарочито све интензивније коришћење речних токова – довео је до формирања тзв. речних комисија кроз које је институционализован пловни режим на великим европским рекама и пловним путевима. Тако је 1821. године основана речна комисија за Елбу, 1831. за Рајну, а 1856. за Дунав. У то време се јављају и схватања по којима је Европска дунавска комисија посебан субјекат, „као нека врста „речне државе“, с обзиром да је своју власт вршила на делу Дунава.⁴⁰ Управо из тог разлога ова комисија може сматрати једном од међународних организација којима је најраније признаван субјективитет.

Слично размишљање је постојало и у вези са статусом Комисије за репарације, Комисије за мореузе, али и, у то време, папске државе – Свете Столице.⁴¹ Поменуто две комисије су постојале кратко време. Њихово оснивање је уследило после Првог светског рата и требало је да допринесе отклањању његових последица. Комисија за репарације је установљена Версајским мировним уговором, а Комисија за мореузе уговором из Лозане. Обе комисије су се сматрале субјектима међу-народног права. Оваква схватања су значајна јер су отворила могућност признавања међународно-правног субјективитета међународним организацијама. Развој догађаја је довео до ширења „листе“ признатих субјеката међународног права.

Забележени су примери да су и устаници у грађанском рату својство субјекта међународног права стицали признањем статуса једне од зараћених страна.⁴² Дакле, субјективитет устаника искључиво зависи од тога хоће ли им државе дати признање или не.⁴³

---

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Данашња Држава Ватиканског Града (ital. *Stato della Citta del Vaticano*).

⁴² Овај концепт се развија у време америчког грађанског рата за независност, а примењен је и 1902. године у време Бурског рата. Видети: Ј. Андраши, *Међународно право*, 1988: 54.

⁴³ Ibidem: 53.

Упоредо са процесом деколонизације истакнуто је питање субјективитета подређених народа, и то нарочито оних који су ступили у борбу за своју слободу.⁴⁴ У новије доба отворено је чак и питање да ли је појединац субјект међународног права.

Наведено указује на чињеницу да данас у науци више не постоји спор о томе да ли поред држава постоји још нека врста субјеката међународног права. Уврежено је схватање да је дијапазон субјеката међународног права шири од државе и да укључује готово све међувладине организације, као и признате устанике као привремене субјекте који се боре за државност или за власт у некој држави. Забележено је да су својства субјеката некада имала и нека подручја с посебним положајем (Данциг, Сар), као и области у систему мандата у оквиру Друштва народа до стицања независности (Ирак, Палестина, Трансјорданија, Сирија и Либан).⁴⁵

Требало би истаћи да постоје аутори који негирају правну личност државе (*Duguit, Scelle*).⁴⁶ По њима, правне норме се односе само на људе и само људи могу бити носиоци права и дужности. У том погледу нема разлике између унутрашњег и међународног правног поретка. Због тога држава треба посматрати као фикцију коју је нужно избацити из теорије права. Сел каже да није могао спознати шта је држава макар се педесет година њоме бавио. Он сматра да су појединци субјекти међународнога права, јер „међународни правни поредак има као темељ односе међу појединцима од једне земље до друге”.⁴⁷

Андраши упозорава да, ма како аргументовано деловало ово становиште, оно има извесних мањкавости. Прва и основна тиче се неуважавања реалности, односно чињенице да је једна од основних карактеристика савремених међународних односа постојање независних територијалних и националних јединица, тј. држава.⁴⁸ Оваквим ставом се

---

⁴⁴ Ibidem: 54.

⁴⁵ В. Ђ. Деган, *Међународно право*, 2000: 220.

⁴⁶ Ј. Андраши, *Међународно право*, 1988: 55.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem.

занемарује једна од манифестација права народа на самоопредељење – право на оснивање сопствене државе.

Прегледом теорије међународног права, стиче се утисак да је схватање реалности савремених међународних односа, али и тенденције развоја међународног права најтеже пало неким совјетским писцима и њиховим следбеницима у земљама Источне Европе. Наиме, Андраши истиче да је један од „последњих бранитеља учења да су само државе субјекти међународног права“ био Ј. Мрázек. Ипак, иако су дуго оспоравали субјективитет међународних организација и појединаца, неки међу њима су „признавали субјективитет народима који се боре за своју независност”.⁴⁹ Непосредно пре распада Совјетскога Савеза совјетски писци су, ипак, признавали више субјеката међународнога права. Могло би се закључити да је основни критеријум за промену става био политичке природе, иако се не може оспорити ни већи степен уважавања реалности међународне заједнице. Средином осамдесетих година XX века као субјекте међународног права совјетски аутори признавали су: државе; нације и народе који се боре за своју независност; међународне (међувладине) организације; посебне субјекте сличне државама (Западни Берлин, Ватикан).⁵⁰ Коначно, почетком деведесетих прихватају и могућност да се својство међународноправног субјективитета призна и појединцу.⁵¹

Чак и када постоји сагласност да уз државе постоје и други субјекти међународнога права, међу ауторима се јављају разлике у вези са начинима схватања различитих субјеката. Наиме, док за неке разлике између држава и других субјеката нема, други сматрају да су оне бројне и разноврсне.⁵² За једне су државе једини субјекти који стварају међународно право и због тога су оне активни, а сви остали само пасивни субјекти међународнога права.⁵³ Исто тако, државе важе за

---

⁴⁹ Ibidem: 54.

⁵⁰ Ј. Андраши, *Међународно право*, 1988: 54.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Ibidem.

⁵³ „Према Вердросу (Verdrossu – Völkerrecht, 5. изд.: 89) истичу се међу субјектима међународнога права они који имају и власт да непосредно судјелују у стварању међународног права, док су други међународноправни субјекти само

једине субјекте који могу таква својства признати другим ентитетима чиме они стичу статус субјекта међународног права. То је разлог због ког државе слове за редовне, а сви други за „несуверене, секундарне, изведене, абнормалне, вештачке или фиктивне субјекте међународнога права“ – епитет зависи искључиво од афинитета аутора.⁵⁴

Разлика која постоји између наведених субјеката тиче се њихове природе. Наиме, државе су примарни субјекти међународног права који поседују пуну правну и делатну способност и који, у крајњој линији, стварају право. С друге стране, имамо субјекте које карактерише тзв. изведени субјективитет. То практично значи да се њихов субјективитет изводи из правног акта којим су их државе основале, преносећи на њих овлашћења потребна за обављање одређених функција. Другим речима, међународне организације створиле су државе на темељу акта добре воље преносећи на њих део свог суверенитета.

Неспорна је чињеница да на основу различитих критеријума постоје разлике између субјеката међународног права. Андраши сматра да међународно право узима у обзир неједнакост правних субјеката на које се односи.⁵⁵ Он даље каже да „има субјеката с потпуном правном способношћу, и таквих који имају само ограничену правну способност, а то значи да неки субјект не може бити носителем свих права и дужности. Примјер су таквих субјеката Уједињени народи и друге међународне организације с једне стране, устаници признати као зараћена странка с друге стране. Као и у унутрашњем правном поретку, тако и у међународном правном поретку нису сви субјекти способни – или потпуно способни – да својим властитим дјеловањем, тј. дјеловањем својих органа произведу правне посљедице. Према

пасивни адресати тих прописа. Као примјер наводи писац непризнате усатнике који су везани Женевским конвенцијама о заштити жртава оружаних сукоба.“ Андраши, 1988: 36.

⁵⁴ Ibidem: 54. Видети и: Schermers G. Henry & Blokker M. Niels, *International Institutional Law, Unity Within Diversity*, Martinus Nijhoff Publishers, Boston/Leiden, 2003: 1021.

⁵⁵ У том смислу као илустрацију наводи став Међународног суда изнетог у саветодавном мишљењу из 1949. године: „Правни субјекти у неком правном саставу нису нужно једнаки с обзиром на своју природу или на опсег својих права, а њихова нарав овиси о потребама заједнице.“ *CJ Resueil*: 178.

томе, има и у међународном правном поретку субјеката с пуном дјелатном способношћу, с ограниченом дјелатном способношћу, а може их бити и без дјелатне способности. Насупрот држави, која има пуну дјелатну способност, без дјелатне способности су они субјекти који не могу подузимати никаква правна дјела међународнога права (тј. дјела по којима би изравно стјецали права или преузимали дужности). За њих дјелују други субјекти међународнога права. У такву су положају била и подручја под старатељством. Ограничења дјелатне способности могу бити врло различита: ограничења активног и пасивног права посланства, права склапања уговора, донедавно још право на вођење рата.⁵⁶

Међу субјектима међународнога права има и других разлика, нпр. неки се могу сматрати трајним (државе, Уједињени народи), а други само пролазним субјектима (нпр. устаници). Неки од трајних субјекта налазе се у прелазној фази, пример је старатељство које је било само једна од етапа на путу неких некадашњих колонија према независности.⁵⁷

Андраши закључује да, без обзира на разлике које између њих постоје, поред држава постоје и други субјекти међународнога права. Спор о том питању је окончан, између осталог, и захваљујући саветодавном мишљењу Међународнога суда о накнади штете за пострадале функционере УН од 11. априла 1949. Наиме, у свом саветодавном мишљењу Међународни суд је заузео становиште по коме уз државе постоје и други субјекти међународнога права. Том приликом је истакнуто да се ти субјекти по својим правима и обавезама могу разликовати од држава.⁵⁸

Антонио Касезе (*Antonio Cassese*) државе сматра примарним субјектима међународнога права, а међународне организације помоћним или изведеним субјектима међународнога права. Касезе овај став темељи на саветодавном мишљењу Међународнога суда правде у раније поменутом случају „Право државе на употребу нуклеарног оружја у

---

⁵⁶ Ј. Андраши, *Међународно право*, 1988: 57.

⁵⁷ Јурај Андраши, Божидар Бакотић, Будислав Вукас, *Међународно право 1*, Школска књига, Загреб, 1998: 57.

⁵⁸ Cassese Antonio, *International Law*, Oxford University Press, 2001:71.

оружаном сукобу” (*Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict*) које истиче да је основни циљ сваког конститутивног акта међународних организација „да створи нове субјекте права на које су државе оснивачи, у циљу остварења заједничких интереса, пренеле изван степен аутономије у раду”. Због чињенице да их стварају државе, међународне организације су изведени субјекти међународног права.

За разлику од држава, истиче Касезе, међународне организације имају ограничене надлежности и поље деловања. Међународни суд правде је и то подвукао у мишљењу према коме су „међународне организације субјекти међународног права који, за разлику од држава, немају општу надлежност. Међународне организације делују по „принципу специјализованости“ који су им одредиле државе које су их и основале и дале им извесна овлашћења која су ограничена у функцији остварења заједничких интереса држава оснивача“.⁵⁹

Дакле, можемо закључити да се и међународне организације могу сматрати субјектом међународног права уколико су носилац права и дужности, делују директно по правилима међународног права и директно су подвргнуте међународном правном поретку.

Попут осталих субјеката међународног права, и међународне организације имају исте карактеристике. Дакле, одликују их наведене способности: правна способност (уживање права и испуњавање обавеза које проистичу из начела и правила међународног права), пословна способност (стицање и располагање покретном и непокретном имовином и фондовима), процесна способност (покретање међународних поступака ради остваривања права) и деликтна способност (одговорност за кршење међународних обавеза).

По мишљењу проф. Етинског „правни субјективитет чине способности неког субјекта утврђене одговарајућим правом“.⁶⁰ У складу са тим схватањем, те способности се могу поделити на правну и делатну. Правна способност се у међународном праву испољава као способност субјекта да ужива права и испуњава обавезе који проистичу из правила међународног права. С друге стране, делатна способност је сложенија и

---

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Етински Родољуб, „Међународноправни субјективитет Европске уније“, *Европско законодавство* 2/02, Београд, 2002: 133.

састоји се од пословне, деликтне и процесне способности.⁶¹ Пословну способност треба схватити као могућност стицања и располагања међународним правима и обавезама. Деликтна способност се манифестује као могућност кршења међународне обавезе, односно као могућност одговарања због кршења међународне обавезе, а процесна способност значи могућност покретања међународних поступака ради остваривања свог права.

Етински као посебну карактеристику субјеката међународног права наводи имунитет од националне јурисдикције. Такође, истиче чињеницу постојања непосредног дејства међународног права на његове субјекте.

Пошто је очигледно постојање разлике између субјеката међународног права по питању њихових правних способности, Етински инсистира на томе да њихова једнакост није обавезна, чак шта више није ни могућа. Велика је разлика да ли је у питању држава или међународна организација. Управо разлике које између њих постоје у домену обима правне способности указују на то да ли је реч о оригинарном или изведеном субјекту међународног права.⁶²

Развој субјективитета међународних организација

Развој политичких односа, промењени односи снага, као и свест о опасности од избијања новог оружаног сукоба светских размера условљавају формирање прве међународне организације политичке природе. Друштво народа основано је 1919. године. Међутим, систем равнотеже снага за који се ова организација залагала, показао се као неделотворан јер није успео да спречи избијање Другог светског рата. Проблем улоге и тежине деловања међународних организација у међународним односима дошао је до изражаја после Другог светског рата када је и настао велики број организација са широким овлашћењима.

---

⁶¹ Ibidem.

⁶² Ibidem: 133.

По завршетку рата, 1945. године оснива се нова организација – Организација уједињених нација која уводи систем колективне безбедности. Упркос недостацима, систем колективне безбедности оставља утисак ефикаснијег од претходног, вероватно захваљујући чињеници да су у чланство ове организације ступиле скоро све државе света.⁶³

Поред Уједињених нација, које су универзалног карактера, оснивају се и бројне политичке организације регионалног карактера – Организација америчких држава, Савет Европе, Организација афричког јединства, Лига арапских држава. У области војних односа настају НАТО и некадашњи Варшавски уговор. На пољу економске сарадње формирају се Међународни монетарни фонд, Светска банка, Светска трговинска организација (која је универзалног карактера), Европске заједнице (временом прерастају у Европску унију и добијају и политичку димензију). У области културе почиње да делује УНЕСКО, а у области друштвене сарадње МОР, ФАО и слично. Сматра се да данас постоји више од 400 међувладиних организација.

Без обзира на разлике које постоје на пољу деловања ових организација, у техничко-организационом смислу оне су мање или више сличне – уобичајено је да су сачињене од сталног секретаријата, органа у којем су заступљене све државе чланице и који се састаје периодично (најчешће је то скупштина) и извршног тела у чији састав улази ограничен број држава чланица и коме су поверени управни послови.

Са појавом првих међународних организација, поставило се и питање њихове правне способности у оквирима међународног права, односно, могу ли се и оне сматрати његовим субјектима међународног права. У ситуацији када је број међународних организација знатан и када је њихова активност више него уочљива и немогуће ју је игнорисати, превагнуло је опредељење да се међународним организацијама призна међународноправни субјективитет, односно бар неки степен.

У том смислу, највећи део заслуга за настанак и признање овог концепта припада Међународном суду правде, односно саветодавном мишљењу које је овај суд изнео у предмету „Накнада штете за пострадале

---

⁶³ Данас је 193 држава у чланству ове организације.

функционере Уједињених нација” од 11. априла 1949.⁶⁴ У терористичком нападу који се догодио 17. септембра 1947. године, припадници јеврејске терористичке организације убили су преговарача УН, шведског грофа Фолка Бернадота (*Folke Bernadotte*) и посматрача, француског пуковника Андре Сероа (*André Sérot*) док су боравили у званичној мисији УН у Израелу. Напад се догодио у источном делу Јерусалима, који се налазио под израелском контролом након што је Израел прогласио независност, али пре него што је примљен у чланство УН.

Израелске власти нису успеле да открију починиоце овог кривичног дела и приведу их правди. Израелски представник је 5. маја 1948. године, изјавио пред Генералном скупштином ОУН да је „резултат истраге разочаравајуће негативан”.⁶⁵ Као разлоге за овај неуспех, представници израелске владе су навели наслеђе из прошлости и лоше функционисање службе безбедности, али су истовремено изнели и став да „влада не може дозволити да се тај догађај стави њој на терет јер она тек сада има капацитет да испуњава своје међународне обавезе, односно да у тренутку напада то није могла”.⁶⁶

Генерална скупштина Уједињених нација је затражила саветодавно мишљење од Међународног суда правде у Хагу о томе имају ли Уједињене нације капацитет покретања међународног захтева за накнаду штете која је почињена Организацији уједињених нација и самим жртвама. Другим речима, да ли је Израел у обавези да исплати одштету организацији због нанетих смртних повреда службеницима Организације у тренутку када су обављали поверене им функције.

Суд је, између осталог, у вези са овим случајем заузео став који је од пресудног значаја за питање субјективитета међународних организација – уз државе постоје и други субјекти међународног права.

Одговарајући на питање имају ли Уједињене нације својство субјекта међународног права суд је најпре указао на чињеницу постојања различитих субјеката међународног права.

---

⁶⁴ International Court of Justice Case Summaries, *Advisory Opinion Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations*, доступно на: <http://www.icj-cij.org/docket/files/4/1837.pdf>, датум приступања: 20. март 2016.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Ibidem.

По мишљењу Суда „субјекти права у неком правном суставу нису неопходно идентични гледе њихове нарави или ширине њихових права; њихова нарав овиси о потребама заједнице. Развој међународнога права, тијekom његове историје, био је под утјецајем потреба међународнога живота, а прогресивно увећање колективних дјелатности држава већ је пружио примјере акције вршене на међународном плану, путем извесних јединки које нису државе. Тај развој довео је, у липњу 1945, до стварања једне међународне организације чији су циљеви и начела изложени у Повељи Уједињених нација. Да би се ти циљеви постигли, нужно је да Организација има међународну особност“⁶⁷

Суд је тако закључио да су Уједињене нације субјект међународног права. „...По мишљењу Суда, Организација је створена са *намером* да извршава функције и ужива права која се могу објаснити само тиме што она у великој мери има својство међународног субјекта и способност да делује на међународном плану; она стварно и врши такве функције и ужива таква права. ...Мора се признати *да су јој* њене *чланице*, тиме што су јој повериле извесне функције са пратећим дужностима и одговорностима, *признале* и потребну *способност да те функције* ефикасно *извршава*.“⁶⁸

Суд је стога дошао до закључка да је Организација субјект међународног права. „Тиме се не тврди да је она држава, што свакако није, или да су јој правни субјективитет, права и обавезе исте као код државе. Још мање се тврди да је она „нанддржавна“, ма шта тај израз значи. (...)То само значи да је она субјект међународног права, да је способна да ужива права и обавезе по међународном праву и да је способна да остварује своја права путем међународних захтева.“⁶⁹

Но, пре но што је Уједињеним нацијама признао субјективитет Суд је подвукао разлику између субјективитета држава и међународних организација: „Само државе поседују свеукупност међународних права

---

⁶⁷ Наведено према: В. Ђ. Деган, *Међународно право*, Правни факултет Свеучилишта у Ријеци, Ријека, 2000: 423.

⁶⁸ Весна Кнежевић-Предић, „Међународноправни субјективитет Европске уније“, 1999: 75.

⁶⁹ Оп. цит.

и обавеза које признаје међународно право; *што се међународних организација тиче, то зависи од циљева и функција означених или прописаних актом о њиховом оснивању и развоја праксе*.⁷⁰

Има аутора који сматрају да не било потребе за овим саветодавним мишљењем да су сва та питања била уређена Повељом. Пошто постоји празнина у њеном тексту, Суд је нагласио: „...Према међународном праву, Организација се мора сматрати да има те овласти које су јој повјерене, мада нису изричито предвиђене у Повељи, и то путем нужне импликације с обзиром да су битне за обављање њезиних функција.“⁷¹

Уједињене нације су, према мишљењу Суда, субјекат међународног права и у односу према државама нечланицама, и не постоји потреба претходног признања са њихове стране. Суд је у образложењу свог мишљења рекао да: „педесет држава, које представљају претежну већину чланова међународне заједнице, имају према међународном праву власт да створе јединицу која има објективну међународно-правну особност, а не само особност коју признавају оне саме.“⁷² У време када је Међународни суд донео ово савјетодавно мишљење, 1949. године, педесет држава је представљало претежну већину међународне заједнице јер су Уједињене нације имале 58 држава чланица.

Оваквим ставом је разрешена дилема великог броја аутора који су се питали да ли својство субјекта међународног права организације имају само у односу према државама потписницама односног међународног акта, тј. чланицама међународне организације у питању, или, такође, и према осталим државама. Прихваћено је схватање да међународна организација постоји објективно за читав свет. Међународна организација постоји као субјекат међународног права баш као што је то случај и са државама.⁷³

Саветодавним мишљењем у случају Бернадот, Међународни суд правде истакао је и два критеријума на основу којих се утврђује

---

⁷⁰ International Court of Justice Reports, *Advisory Opinions*, 1949: 178.

⁷¹ В. Ђ. Деган, 2000: 423.

⁷² Ј. Андраши, 1998: 64.

⁷³ *Ibidem*: 65.

чињеница да ли постоји међународноправни субјективитет организације у питању. Прво, мора бити доказано да су државе чланице, оснивајући организацију и поверавајући јој одређене функције, имале намеру да јој пренесу „надлежности које су неопходне како би ефикасно обављале функције које су јој поверене“.⁷⁴ Односно, мора бити доказано да су оснивачи желели да створе аутономно тело које ће деловати независно од својих чланица.⁷⁵ Ова *намера* се може доказати на основу различитих елемената. На пример, уколико је предвиђено да се одлуке главних органа организације не морају (или бар не увек) доносити једногласно већ већином гласова. Та намера се такође може наћи и као изричита у повељи или статуту организације.

Друго, неопходно је да организација ужива стварну аутономију од држава чланица, те да ефективно и ефикасно делује као самосталан субјект међународног права. По речима Међународног суда правде неопходно је да организација „фактички ужива и извршава права и обавезе које произлазе из чињенице да поседује широк обим међународноправног субјективитета и да има капацитет да делује на међународном плану“.⁷⁶

На основу наведеног претпоставља се да „свака организација има неке „имплицитне“ или „урођене“ надлежности гледе истицања међународних захтева, склапања уговора, и у другим областима које су битне за обављање њезиних задатака, чак када јој и нису изријеком повјерене. Ипак су и те имплицитне надлежности ограничене словом и духом уговора-устава, и не смију прекорачивати функције организације у питању.“⁷⁷

Најчистија ситуација у вези са признавањем, односно постојањем субјективитета међународних организација постоји онда када се у оснивачком акту то изричито и каже. Зато руски писац Тункин инсистира на чињеници да управо „из конститутивног акта свака међународна организација црпе одређена права и одговорности што

---

⁷⁴ Cassese, 2001: 72.

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ В. Ђ. Деган, 2000: 423.

значи да таква организација поседује извештан степен међународно-правног субјективитета.⁷⁸

Овакав случај је са уговором којим је основана Европска заједница за угаљ и челик, 18. априла 1951. године. Члан 6. овог уговора гласи:

„Заједница има правну способност.

У међународним односима Заједница ужива правну способност која јој је неопходна за извршење њених функција и постизање циљева.

На територији сваке државе чланице, Заједница ужива најшири обим способности које једно правно лице у тој држави може имати; у том смислу она може располагати непокретном и покретном имовином и има право да истиче своје захтеве.“⁷⁹

Слично је и са Међународним кривичним судом чији члан 4.1 Статута гласи: „Суд располаже међународноправним субјективитетом. Такође, обим капацитета којим располаже одређен је функцијама које су му поверене и неопходношћу да испуни циљ свог постојања“.⁸⁰

У случајевима када у оснивачким актима то није изричито наведено, субјективитет се подразумева или имплицирано изводи тумачењем одредаба статута организације или, понекад и, тумачењем докумената које доносе органи организације.

Несумњиво је да су тенденције у развоју међународног права условиле да међународне владине организације временом стекну статус субјекта међународног права и да оне као такве и делују према државама нечланицама и другим организацијама. Деган сматра да би се, у случају када се посумња у „међународну особност неке организације коју су створиле државе“ то морало посебно испитати.⁸¹

⁷⁸ Рачић, Димитријевић, *Међународне организације*, 1988: 31.

⁷⁹ Уговор о Европској заједници за угаљ и челик, 18. април, 1951. (*Treaty Establishing European Coal and Steel Community*, доступно на: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Treaty%20constituting%20the%20European%20Coal%20and%20Steel%20Community.pdf>, датум приступања 25. март 2016. Видети и: Schermers G. Henry & Blokker M. Niels, *International Institutional Law*: 988.

⁸⁰ *Rome Statute of the International Criminal Court*, Internet, доступно на: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aeff7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf, датум приступања 25. март 2016.

⁸¹ В. Ђ. Деган, 2000: 424.

Слично размишља и Касезе који поставља питање на основу чега се може тврдити да једна организација има, а друга нема међународноправни субјективитет? Тест за одређивање постојања основе да ли се ради о субјекту међународног права или не утврдио је, сматра Касезе, Међународни суд правде у чувеном случају Бернадот.

Касезе сматра да свака организација која задовољава критеријуме наведене у поменутом саветодавном мишљењу Међународног суда правде јесте носилац међународних права и обавеза која проистичу из међународног, како уговорног, тако и обичајног права.

У супротном, уколико један или оба наведена критеријума нису испуњена, ради се о организацији која није независна од држава чланица, спроводи њихову вољу, па је одговорност за акте које почини таква организација увек на државама чланицама.

Када је реч о обиму права и дужности субјеката међународног права, Касезе сматра да није лако утврдити коначну листу тим пре што се субјекти међу собом разликују. То је потврдио и Међународни суд правде у случају о *Накнади штете*: „субјекти права у било ком правном систему нису једнаки нити по својој природи нити по обиму права“. На листи тих права, по Касезеу, налазе се:

(1) Право склапања споразума са државама нечланицама на пољу деловања организације. Овако склопљени споразуми обавезујући су за сваку страну потписницу, сагласно одредбама међународног уговорног права.

Организације, по правилу, закључују бројне споразуме различите природе. Навешћемо као пример уговоре о седишту, конвенције о привилегијама и имунитетима цивилних службеника и чланова међународних органа, уговоре о техничкој сарадњи и сл.

(2) Право на имунитет од јурисдикције држава делујући у име организације. Домаћи судски органи се, по правилу, оглашавају ненадлежним у питањима спорова између запослених и организације пошто је то унутрашње питање организације.

Међународне организације имају право, и често се њиме служе, да траже имунитет од јурисдикције националних судова због предузетих активности јер су оне спроведене у циљу остваривања одредби оснивачког акта. Разлог за доделу овог имунитета је чињеница да би се

у супротном државе могле мешати или утицати на функционисање организације. Као пример Касезе наводи следећи случај.

Италијански Касациони суд је 1931. године донео пресуду случају *Istituto internazionale di Agricoltura v. Profili*. Господин Профили, који је био запослен у Међународном институту за пољопривреду, међународној организацији претечи ФАО са седиштем у Риму, отпуштен је с посла. Због тога је поднео тужбу против свог ранијег послодавца захтевајући, између осталог, и одштету. Пошто је Међународни институт за пољопривреду оспорио надлежност италијанских судова, случај је дошао пред Касациони суд. Суд је заузео становиште да Организација има међународноправну способност, те да су државе, које су је основале, њеним оснивањем показале намеру да она буде апсолутно независна у односу на сваку државу чланицу. Из тога произлази закључак да организација има овлашћења да самостално организује своју структуру и правни режим без мешања суверених држава. Дакле, италијански судови немају јурисдикцију по питању односа на релацији запослених и организације у питању.⁸²

(3) Право на заштиту свих службеника организације који делују на територији треће државе у својству међународног цивилног службеника. У саветодавном мишљењу о Накнади штете Међународни суд правде је управо на томе и инсистирао.

(4) Право на истицање међународног захтева са акцентом на добијању одштете за штету проузроковану деловањем било државе чланице било треће државе нанету организацији или њеним службеницима који делују у име организације. Међународни суд правде је заузео становиште да је реч о легитимном праву међународне организације. Дакле, међународна организација има пуно право да покрене међународни спор како би надокнадила штету нанету њеној имовини или њеним службеницима. Када се ради о заштити службеника организације, у питању је тзв. функционална заштита (*functional protection*). Међународна организација може подносити такве захтеве у име својих службеника чак и у случају да је реч о службенику који има држављанство тужене државе. Овакав став значи да се по први пут налазе једна другој насупрот *функционална веза и национална*

---

⁸² Ibidem.

припадност, као и да ова прва има примат у односу на потоњу. Суд је истакао да је ово право по свом карактеру процедурално, а да је суштинско право Организације уједињених нација да заштити своје службенике од стране било које државе на чијој територији поменути службеници обављају своје службене функције.

У ширем контексту, овај став је узнемирио јавност због очигледног негирања до тада неприкосновеног ауторитета државе над појединцем указујући на то да је на делу ерозија суверенитета држава. Одбијање оваквог става и непресушне критике на рачун суда су нарочито биле карактеристичне за социјалистичке државе које су овакво мишљење сматрале опасним преседаном.⁸³

Упркос располагању правом на истицање захтева за утврђивање одговорности, организације немају увек могућност да натерају државе чланице или нечланице на поштовање својих права или на накнаду штете у случају њиховог кршења. Организације имају право да траже задовољење пред међународним телима, наравно у случају да тужена држава прихвата надлежност тих тела. Чест је случај да државе не прихватају надлежност у вези са делима које су починиле па међународна организација нема начина да спроведе право. У таквим ситуацијама, међународној организацији преостаје, у случају да је реч о држави чланици, могућност да суспендује починиоца тако што ће јој ускратити право учешћа у одлучивању или, у случајевима тежег кршења прописа, чак искључивањем из чланства. Ситуација је сложенија када су у питању државе нечланице, и у том случају организација се може позивати на општа правила о одговорности држава.⁸⁴

Уколико се постави питање одговорности међународне организације по питању извршавања обавеза које је организација створила према трећим државама, оно се решава применом правила организације у питању. Углавном је организација та која сноси одговорност, али у неким случајевима супсидијарну одговорност снесе и државе чланице.⁸⁵

---

⁸³ Ibidem: 74.

⁸⁴ Ibidem: 75.

⁸⁵ В. Ђ. Деган, 2000: 424.

Ситуација у правцу даљег признања међународноправног субјективитета међународних организација се развија усвајањем Бечке конвенције о представљању држава у њиховим односима са међународним организацијама.⁸⁶

Наиме, временом је прихваћено да Уједињене нације, али и друге међународне организације могу примати и слати своје представнике. Њима се признаје положај сличан оном који имају дипломатски представници држава. Таква је пракса довела до усвајања поменуте конвенције.

Бечка конвенција о представљању држава у њиховим односима са међународним организацијама полази од 1. постојања односа између држава и међународних организација, 2. изричито признаје право посланства међународних организација, 3. ставља у дужност међународним организацијама да помажу мисијама држава-чланица у реализацији свих олакшица и даје јој оне које спадају у њихову надлежност и 4. отвара могућност међународним организацијама да учествују у решавању евентуалних спорова између државе одашиљања и државе седишта међународне организације.⁸⁷

Да закључимо, Бечком конвенцијом признаје се међународним организацијама право посланства, како у односу на државе чланице, тако и у односу на треће државе које код њих установљавају сталне посматрачке мисије.

Једно од најранијих својстава међународноправних субјеката признатих међународним организацијама јесте способност закључивања уговора.

Узевши у обзир постојање великог броја уговора код којих се као уговорна страна појављују међународне организације, у Организацији уједињених нација сазрела је свест о потреби приступања кодификацији и прогресивном развоју правила која узимају у обзир специфичности поменутих уговора. Комисија за међународно право

---

⁸⁶ *Vienna Convention on the Representation of States in their Relations with International Organizations of a Universal Character, Vienna, 1975*, доступно на: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/5_1_1975.pdf, датум приступања 25. март 2016.

⁸⁷ *Ibidem*.

Организације уједињених нација је 1962. године почела са радом на изради Конвенције о уговорном праву.⁸⁸ Резултат је Бечка конвенција о уговорном праву из 1969. године. По овој конвенцији свака међународна (међувладина) организација има право закључивања међународних уговора; то право не постоји или је ограничено једино у погледу оних организација за које тако прописују правила њиховог оснивачког акта.⁸⁹

У члану 5. Бечке конвенције, под насловом „Уговори којима се оснивају међународне организације и уговори које усвоји једна међународна организација”, истакнуто је да се ова конвенција примењује на сваки уговор који представља уставни акт једне међународне организације и на сваки уговор који усвоји једна међународна организација, под резервом сваког одговарајућег правила организације.⁹⁰ На тај начин су творци конвенције признали међународним организацијама способност закључивања међународних уговора – уговора који су регулисани правилима међународног права. Тиме је начињен огроман корак напред, будући да је раније способност закључивања била резервисана за државе, односно повезивала се искључиво са појмом суверенитета. Усвајањем те конвенције међународна заједница признала је да су међународне (међувладине) организације субјекти међународног права, јер их посматра као равноправну страну закљученог међународног уговора. Осим тога, у

---

⁸⁸ “Vienna Convention on the Law of Treaties”, Article 5, Done at Vienna on 23 May 1969, Entered into force on 27 January 1980, United Nations, Treaty Series, vol. 1155, p. 331, доступно на: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf>, датум приступања: 25. март 2016.

⁸⁹ Члан 6. Бечке конвенције о праву између држава и међународних организација или између међународних организација каже: „Способност међународне организације да закључује међународне уговоре искључиво зависи од правила организације“. Бечка конвенција о праву између држава и међународних организација или између међународних организација (*Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations* (1986)), доступно на: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_2_1986.pdf, датум приступања 25. март 2016.

⁹⁰ Ibidem.

самој конвенцији је више пута поновљено да се конвенција неће примењивати на „друге субјекте међународног права“ који су различити од држава и међународних организација.⁹¹ Ова формулација потврђује да је међународним организацијама изричито признат међународноправни субјективитет.

Правила садржана у Конвенцији, с обзиром да она представља кодификацију обичајног права међународних уговора, примењива су и у односу на државе које је нису ратификовале.

За оцену међународноправног субјективитета међународних организација занимљиво је схватање који је судија Роберто Аго изнео у одвојеном мишљењу уз саветодавно мишљење Међународног суда (од 20. децембра 1980.) о тумачењу Споразума од 25. маја 1951. године између Светске здравствене организације и Египта. Том приликом указао је на разлику која постоји између држава и међународних организација као субјеката међународног права. Његов је закључак да је „међународна организација – као и држава – субјекат међународног права, али има ограничену правну способност, а посебно – за разлику од државе – она је субјекат међународног права који нема никаквога територијалног упоришта.“⁹²

На још једну разлику која се може уочити између држава и међународних организација посматраних као субјеката међународног права указује и Деган. Он каже да, иако су субјекти међународног права, „међувладине организације за разлику од држава не располажу с опћеним надлежношћу“. То поткрепљује следећим примером. На захтев Светске здравствене организације о „Праву држава на употребу нуклеарног оружја у оружаном сукобу“, Међународни суд је донео саветодавно мишљење у ком је истакнуто: „(...) међународне организације су субјекти међународног права које, за разлику од држава, не располажу с опћом надлежношћу. Међународне организације равнају се „начелом специјалности“, тј. државе које су их створиле дају им овласти које су ограничене функцијом заједничких интереса чије су им промицање повјериле.“⁹³

⁹¹ Члан 3. Бечке конвенције о праву између држава и међународних организација или између међународних организација. Оп. цит.

⁹² Ј. Андраши, 1998: 64.

⁹³ В. Ђ. Деган, 2000: 424.

Општи је закључак да, иако се разликују од држава као субјеката међународног права, међународне организације јесу субјекат међународног права. Наравно, извесне разлике ипак постоје. Прва се огледа у чињеници да су државе оригинарни, а међународне организације деривативни субјекти међународног права. То практично значи да је обим међународноправне способности међународних организација у директној вези са вољом држава чланица, тј. од те воље зависи. Државе одлучују о томе којим ће својствима субјеката међународног права снабдети организације чији су оснивачи, као и томе које ће им надлежности пренети. Исто тако, може се приметити да се, за разлику од међународних организација, државе везују за одређену територију на којој врше ефективну власт. Овда се мора напоменути да је, као што ћемо касније видети, ситуација нешто другачија када је у питању Европска унија.

Може се закључити да је данас прихваћено становиште да, сем држава, постоје и други субјекти међународног права, као и да су међународне организације једне од њих. Више се не воде ни расправе о томе треба ли међународним организацијама признати својство субјеката међународног права или не. Својства субјеката међународног права призната су међународним организацијама. Тако међународне организације закључују пуноправне уговоре са државама и између себе и ти се уговори ни по чему не разликују од оних чије су потписнице искључиво државе. Уобичајено је и да одашиљу своје представнике у државе и они имају капацитет дипломатских представника, дакле међународним организацијама је признато право посланства. Поред тога, имају право да истичу међународне захтеве.

Требало би нагласити да међународне организације имају и обавезу понашања у складу са нормама међународног права, те да се, с тим у вези, може покренути и питање одговорности организације у питању.

Чињеница је да се субјективитет међународних организација данас више не доводи у питање. Међутим, одређене несугласице испољавају се у погледу начина схватања субјективитета – да ли је реч о оригинарном или изведеном субјективитету, што је основа дистинкција између аутора који се баве овом облашћу. Уочљиво је да се део аутора усредсређује само на општа разматрања не упуштајући се, при том, у дефинисање самог појма међународноправног субјективитета међу-

народних организација, док се, с друге стране, може уочити и разлика на основу критеријума које аутори одређују као тест за утврђивање субјективитета.⁹⁴ За поједине ауторе полазна основа у одређивању елемената међународноправног субјективитета организација је постојање и вршење одређених права и функција, док се, по другом схватању, особеност субјективитета међународних организација у међународном праву огледа у чињеници да субјективитет настаје и његов обим се регулише само у оквиру и на бази одредаба једног међународног уговора или конвенција о оснивању појединих међународних организација.⁹⁵

Нема дилеме око тога да стварању међународних организација претходи сагласност држава оснивача, као и да је њихово оснивање у границама воље држава чланица. Воља је изражена у одредбама међународног уговора о оснивању међународне организације. Управо тако се одређује и обим међународноправног субјективитета међународне организације – он је утврђен и ограничен оснивачким актом организације. Из оваквог схватања произлази да се општа дефиниција међународноправног субјективитета међународних организација изражава у схватању међународне организације као аутономно организоване институције држава установљене ради остварења заједничких интереса њених чланова. Према овим схватањима, основ субјективитета међународних организација и основ створене надлежности налазе се у међународном уговору, а не у међународном праву као таквом.

Не постоје дилеме ни око тога да се суштина појма субјективитета и његов интензитет изражавају у односима између организација, као и у односима између организација и држава. Сам субјективитет се одређује како основним актом којим је створена једна међународна

---

⁹⁴ На пример, Антонио Касезе наводи два критеријума које је поставио Међународни суд правде у случају Бернадот. Прво, мора се утврдити да ли су оснивачи имали намеру да на организацију пренесу надлежности неопходне за обављање поверених јој функција. Друго, организација мора да ужива стварну аутономију од држава чланица. Видети: Cassese Antonio, "International Law", Oxford University Press, 2001: 74.

⁹⁵ Највећи број писаца углавном инсистира на уговору као конститутивном акту.

организација тако и правилима правног поретка у којима она функционише. Међутим, садржину одредби највиших правних аката међународних организација о „правној личности“ требало би разликовати од појма „међународноправни субјективитет међународних организација“ у његовом објективном значењу и важењу. Наиме, када је реч о правној личности одређује се карактер деловања међународне организације на територији држава чланица, док је у другом случају истакнуто генерално својство међународних организација као правних личности чији статус има објективно важење у односу на треће субјекте. Због тога је појам међународноправног субјективитета међународних организација *sine qua non* појма правне личности међународне организације, а не и обрнуто. Самим тим, он је и шири и сложенији.⁹⁶

Питање субјективитета отвора се сваки пут када се у статутима међународних организација наиђе на одредбе о привилегијама и имунитетима међународних организација. У уопштеним одредбама појединих статута такође се каже да, поред тога што међународна организација има статус правног лица, између осталог, има право закључивања уговора, поседовања и располагања покретном и непокретном имовином као и способност вођења правних поступака. На тај начин су, углавном, набројане све карактеристике субјекта међународног права.

Оснивачки уговори међународних организација, независно од назива који носе, представљају основу за одређивање међународне способности организација и њиховог субјективитета. Сем њих су исто тако значајни и сви документи који се односе на стварање организација, као и одлуке које доносе њихови органи. То практично значи да се и у оним случајевима када одредбе оснивачког акта не говоре о правној личности организације, на основу докумената које она доноси у свом раду, односно кроз њено деловање, може закључити да она постоји.

---

⁹⁶ Видети: Обрад Рачић, Војин Димитријевић, „Међународне организације“, Београд, 1988: 33.

Елементи субјективитета међународних организација

Овлашћења, функције и циљеви сваке међународне организације су, по правилу, набројани у њеном оснивачком акту. Оснивачки акт регулише и питање правног статуса организације. Међутим, због различитости формулација и садржина тог појма, у пракси настају ситуације у којима је неопходно накнадно разјаснити питања субјективитета међународних организација.

Раније је поменуто да би ситуација била кристално јасна када би сваки оснивачки акт изричито садржао одредбу о томе да ли организација у питању има својство субјекта међународног права. Постојање таквих одредби обавезало би државе чланице да прихвате организацију у питању као самосталног субјекта права који има сва она права која је раније традиционално међународно право признавало искључиво државама. Истовремено, тиме би много јаснији постао однос држава нечланица према организацији у питању. Наиме, уколико би код неке нечланице постојала сумња у правну способност организације да предузима међународне акте, јасне конститутивне одредбе би, у таквој ситуацији, биле од велике помоћи.⁹⁷

Почетком XX века таквих оснивачких аката је било мало. Рачић и Димитријевић наводе Споразум између Друштва народа и Швајцарске којим је регулисан статус организације на територији ове државе. Овај Споразум „садржао је изричито признање (...) на тај начин што је прокламовао да Друштво народа, које поседује међународноправни субјективитет, не може бити тужено пред швајцарским судовима без изричитог пристанка.“⁹⁸ Појава великог броја међународних организација и њихов растући значај условили су промену поменутог тренда, што је довело до појаве мањег броја конститутивних аката који садрже одредбу о међународноправном субјективитету. Схермерс (Schermers) као пример наводи члан 34 Протокола из Оро Прета – Меркосур, члан VIII Споразума из Маракеша о оснивању Светске трговинске организације из 1994, члан 4.1 Статута о Међународног кривичног суда из 1998, члан 13 Споразума о

---

⁹⁷ Schermers G. Henry & Blokker M. Niels, *International Institutional Law*, 2003: 1023.

⁹⁸ Рачић, Димитријевић, 1988: 39.

оснивању Агенције за међународну трговину информацијама и сарадњу из 2002. године.⁹⁹

Питање субјективитета међународних организација, односно бар питање субјективитета Уједињених нација, би, сматрају Рачић и Димитријевић, вероватно било решено много раније да је приликом усвајања Повеље Уједињених нација прихваћен предлог Белгије да се Уједињеним нацијама „да међународни статус заједно са правима које он претпоставља“. Неприхватање тог предлога био је знак „неспремности држава да на овом степену развоја међународних организација изричито признају њихов међународноправни субјективитет.“¹⁰⁰

Из тог разлога, за разрешење дилеме о питању правног статуса Уједињених нација, остаје само текст Повеље као оснивачког акта организације, односно два члана Главе XVI насловљена са „Разне одредбе“. Будући да је њихова садржина од велике важности, наводимо оба.

„Члан 104

Организација ужива на територији сваког члана ону правну способност која јој је потребна да врши своје функције и постиже своје циљеве.

Члан 105.

1. Организација ужива на територији сваког свог члана оне повластице и имунитете који су потребни за постизање њених циљева.
2. Представници чланова Уједињених нација и службеници Организације уживају исто тако повластице и имунитете који су потребни да самостално обављају своје функције у вези с Организацијом.(...)¹⁰¹

---

⁹⁹ Schermers G. Henry & Blokker M. Niels, *International Institutional Law*, 2003: 1023.

¹⁰⁰ Рачић, Димитријевић, *Међународне организације*, 1988: 39.

¹⁰¹ *Повеља Уједињених нација*, „Уједињене нације 1945-1995. између признања и покуде“, Међународна политика, Службени гласник, Правни факултет, Факултет политичких наука, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1995: 41.

Када говоре о садржини појма субјективитета међународних организација, Рачић и Димитријевић као његове елементе наводе:

„а) поседовање права и обавеза сагласно међународном праву;

б) самостално деловање у односу на треће;

в) аутономија организације према државама чланицама, која се изражава у расподели надлежности између чланица и органа организације и у приписивању дејства аката организације самој организацији а не државама које је сачињавају.“¹⁰²

Дакле, реч је аутономном организму чија је воља независна од воље његових чланица и који самостално делује у односу на остале субјекте међународног права, али чије је понашање ограничено нормама истог тог права.

Појавни облици у којима се читава статус субјеката међународног права јесу: закључивање међународних уговора, привилегије и имунитети, право посланства, способност истицања међународних захтева, функционална заштита особља, јурисдикција, међународна одговорност.¹⁰³

У складу са међународним правом, свака међународна организација има право да закључује уговоре које мора у доброј вери да испуњава. Право закључивања међународних уговора међународних организација, као што је раније истакнуто, регулисано је Бечком конвенцијом о уговорном праву. То практично значи да, сем држава, и међународне организације имају право закључивања међународних споразума којима стварају основу за своје деловање, односно несметано функционисање и испуњавање циљева одређених највишим правним актом организације.

Врсте уговора које закључују међународне организације су бројне. Један од најраспрострањенијих типова уговора које закључују међународне организације јесте уговор о седишту. Дакле, ради се о уговору који се закључује између државе као једне и међународне организације, као друге уговорне стране.

---

¹⁰² Рачић, Димитријевић, *Међународне организације*, 1988: 43.

¹⁰³ Наведено према, Димитријевић, Рачић, Ђерић..., 2005: 96-113.

Сем уговора са државама, међународне организације могу закључивати и закључују споразуме и са другим међународним организацијама. Предмети тих споразума искључиво зависе од уговорних страна, наравно уз ограничавајући услов да нису противни начелима савременог међународног права. Могући предмети уговора су, рецимо, техничка сарадња, финансијски аранжмани, пружање различитих видова помоћи и многи други.

Без обзира на могућност коју пружа међународно право, требало би поменути и чињеницу да постоје и оне међународне организације којима статутом није дато право закључивања уговора. Будући да то није предмет овог истраживања, таквим случајевима нећемо се бавити.

Следећи вид међународноправног субјективитета међународних организација јесте располагање привилегијама и имунитетима. Основне разлике између привилегија и имунитета које уживају државе и оних које уживају међународне организације тицале су се одсуства фикције екстериторијалности и теорије репрезентације које се темеље на чињеници да међународне организације нису имале сопствену територију нити су биле суверене.¹⁰⁴

Специфичност привилегија и имунитета које међународне организације дају својим службеницима огледа се у томе што првенствено теже да их заштите од сопствених држава. Наравно, у позадини такве одлуке лежи тежња за омогућавањем независног обављања поверених им функција.

Облике представљања међународних организација карактерише тројни однос: држава чланица – међународна организација – држава седишта.¹⁰⁵

За регулисање питања привилегија и имунитета међународне организације се углавном опредељују да их укључе у оснивачки акт, иако има и оних које то детаљно разрађују у додатном протоколу уз оснивачки акт као што су то урадиле заједнице из којих је временом настала Европска унија.

---

¹⁰⁴ Видети: Рачић, Димитријевић, *Међународне организације*, 1988: 45.

¹⁰⁵ *Ibidem*: 46.

У свим тим актима регулишу се питања имунитета од јурисдикције држава, неповредивост просторија и архива, заштита имовине, привилегије у односу на валутна ограничења, фискални имунитети, олакшице у погледу комуникација и међународних путних исправа (*laissez-passer*), имунитети представника држава чланица, слобода говора у оквиру организација и положај међународних службеника.¹⁰⁶

Привилегије и имунитети се могу поделити у три групе: 1. привилегије и имунитети међународних организација, 2. привилегије и имунитети службеника међународних организација и 3. привилегије и имунитети представника држава при међународним организацијама.

Право посланства, некада резервисано искључиво за државе, данас је признато и међународним организацијама. Конвенцијом о представљању држава у њиховим односима с међународним организацијама универзалног карактера признато је пасивно право посланства међународним организацијама.¹⁰⁷

Активно право посланства такође је инхерентно међународним организацијама о чему сведочи разграната мрежа представништава великог броја организација широм света.

Међународне организације данас располажу и правом сазивања међународних конференција и учешћем у њиховом раду.

Једно од новијих обележја субјективитета је и право на чланство међународне организације у другој међународној организацији. Пример који се често наводи јесте пуноправно чланство Међународне агенције за атомску енергију у Међународном регионалном центру за радиоизotope.¹⁰⁸

Способност истицања међународних захтева огледа се у праву организација да затраже заштиту својих права у случају да се сматрају оштећене неком извршеном радњом. Међутим, ово право се огледа и у могућности организације да затражи заштиту својих службеника како би им било омогућено несметано обављање функција које им је

---

¹⁰⁶ *Ibidem*: 47.

¹⁰⁷ Члан 6. Конвенције о представљању држава у њиховим односима с међународним организацијама универзалног карактера.

¹⁰⁸ Рачић, Димитријевић, *Међународне организације*, 1988: 66.

организација у питању поверила. Случај Бернадот представља пример како ови захтеви изгледају у пракси.

Функционална заштита особља је неопходна како би се обезбедио несметан рад организације. Због тога је организација најчешће принуђена да штити своје особље од држава чији су они држављани у случајевима када се интереси организације као јединствене целине и појединих држава чланица не поклапају. Баш из тог разлога, организација а не држава чланица има јурисдикцију надособљем без обзира на њихово држављанство.

Имунитет од јурисдикције се појављује као важан елемент за независно деловање међународних организација. Сем поменуте персоналне јурисдикције, међународна организација има и територијалну јурисдикцију. У овом смислу се као територија посматрају простор у којем се налази седиште организације, али и простор ван седишта. Овај други случај често је био карактеристичан за Уједињене нације које су, на основу посебног споразума, постајале административна власт у старатељским територијама.¹⁰⁹

Одговорност међународних организација директно проистиче из чињенице да међународне организације као субјекти међународног права располажу правима и обавезама. У том смислу важно је напоменути да се овај вид одговорности разликује од одговорности организације као унутрашњег правног лица. Одговорност међународних организација значи да, попут осталих субјеката међународног права, међународне организације имају обавезу поштовања норми овог права, а у случају противправног понашања биће позване на одговорност и надокнаду евентуалне штете проузроковане таквим понашањем.

---

¹⁰⁹ Ibidem: 63.

III

МЕЂУНАРОДНОПРАВНИ СУБЈЕКТИВИТЕТ ЕВРОПСКИХ ЗАЈЕДНИЦА

Оснивачки уговори

Удруживање европских земаља које је у својој последњој фази довело до стварања Европске уније, међународне организације која данас окупља 28 држава чланица, почело је после Другог светског рата. Интеграције су биле усмерене ка решавању како економских тако и политичких проблема. Европљани су били суочени са неопходношћу обнављања инфраструктуре и економских потенцијала својих ратом опустошених држава. Истовремено, требало је радити на проналажењу начина како би се заувек отклонила могућност избијања новог рата на европском тлу. Федералисти Жан Моне (*Jean Monnet*) и Роберт Шуман (*Robert Schuman*) сматрали су да решење постоји и да је садржано у интеграцији европских држава.

План који је Роберт Шуман, тадашњи француски министар иностраних послова, објавио 1950. године представљао је модел функционалистичке интеграције и решење које је француска влада понудила за контролу немачке производње угља и челика у Руру, будући да је управо производња ова два артикла покренула ратну машину. Основна идеја се састојала у томе да се и француска и немачка производња угља и челика стави под контролу заједничког, наднационалног органа, Високе власти. Висока власт би имала обавезу да оснује заједничко тржиште за угаљ и челик између чланица. На тај начин би била олакшана и економска реконструкција. Показало се да је тај план неколицина европских земаља доживела као прихватљив концепт за решење проблема.¹¹⁰ Тачније, ова идеја је окупила шест земаља (Белгија, Холандија, Луксембург, Италија, Западна Немачка и Француска) и резултирала је стварањем Европске заједнице за угаљ и

---

¹¹⁰ Видети: "Уговори о Европској унији – Рим, Мастрихт, Амстердам", уредио Душко Лопандић, Међународна политика, Правни факултет, Факултет политичких наука, Институт економских наука, Београд, 1999.

челик (ЕЗУЧ) 18. априла 1951. године.¹¹¹ Ова организација представља камен темељац данашње Европске уније.

Резултати које су оствариле у оквиру Заједнице, о чему ће касније бити још речи, подстакли су државе чланице да учине корак даље тако да су 1955. године створиле Економску заједницу. 25. марта 1957. потписани су Споразуми о оснивању Европске економске заједнице (ЕЕЗ) и Споразум о оснивању Европске заједнице за атомску енергију (ЕУРОАТОМ).¹¹² Ови споразуми су познати и под називом *Римски уговори* или *Оснивачки споразуми*. Следећи корак је начињен 8. априла 1965. године, када је потписан Уговор о спајању којим су органи Заједница обједињени.¹¹³

Многи теоретичари међународног права оцењују појаву Европске заједнице као врло значајан догађај који доводи у питање поједине аспекте дотадашњих схватања. Има и тврдњи да је она „изазвала велику пометњу у редовима теоретичара међународног права“.¹¹⁴

На први поглед може се посматрачу учинити да у вези са овом међународном организацијом нема необичних ствари. Рекло би се да ју је лако сврстати у ред организација посебно заинтересованих држава које припадају истом региону и које имају заједничке економске интересе. Није неуобичајено ни то што припада категорији затворених

---

¹¹¹ Уговор о оснивању Европске заједнице за угљ и челик (*Treaty Establishing the European Coal and Steel Community*), потписан је 18. априла 1951. године у Паризу, доступно на: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Treaty%20constituting%20the%20European%20Coal%20and%20Steel%20Community.pdf>, датум приступања 25. март 2016.

¹¹² Циљ оснивања ЕЕЗ била је хармонизација привредног развоја коју је требало достићи успостављањем заједничког европског тржишта и постепеним усклађивањем економских политика чланица. Основна карактеристика заједничког тржишта су четири економске слободе: слобода промета роба, слобода кретања лица, слобода кретања капитала и слобода пружања услуга. Оснивање ЕУРОАТОМ-а је имало за циљ омогућавање сарадње између земаља чланица у размени нуклеарне енергије у искључиво мирољубиве сврхе.

¹¹³ Уговор о спајању је ступио на снагу 1967. године. *Merger Treaty* (1965), Official Journal 152 of 13 July 1967, доступно на: <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/index.htm#other>, датум приступања: 25. март 2016.

¹¹⁴ Весна Кнежевић-Предић, „Међународноправни субјективитет Европске уније“, *Ревиија за право Европске уније*, 1999: 73.

међународних организација које примају у чланство одређену категорију држава.¹¹⁵

Оно што јесте необично и што поједини аутори оцењују као проблем који је настао у доктрини међународног права, тиче се тога „што је јасно и недвосмислено устврдила да је супранационална-наднационална-наддржавна. Истини за вољу и што се Уговора о оснивању тиче, тај је епитет био резервисан само и искључиво за један орган, Високу власт. Но, и то је било довољно. Довољно стога што је та једна једина реч, прецизније значење појма које се дало наслутити иза свог формалног израза представљало директан изазов мукотрпно формулисаном и тек прихваћеном тесту субјективитета међународног права.“¹¹⁶

Члан 6 уговора којим је основана Европска заједница за угаљ и челик гласи:

„Заједница има правни субјективитет.

У међународним односима Заједница ужива правни капацитет који јој је неопходан за несметано обављање њених функција и остваривање постављених циљева.

У свакој својој држави чланици Заједница ужива највиши степен правног субјективитета једнако као и сва правна лица основана у тој чланици, а нарочито има право располагања покретном и непокретном имовином, као и право истицања захтева пред судовима.

Заједницу представљају њени органи, сваки у границама својих овлашћења.“¹¹⁷

Дакле, ставом 2 члана 6 Европској заједници за угаљ и челик признат је међународноправни субјективитет у оној мери у којој је то неопходно да би се омогућило подједнако њено несметано функционисање и остваривање циљева због којих је и основана. Иако то није изричито речено, у пракси је то значило да Заједница има овлашћења да остварује контакте са трећим државама и другим међународним организацијама,

---

¹¹⁵ Ibidem: 74.

¹¹⁶ Оп. цит.

¹¹⁷ Члан 6. Уговора о оснивању Европске заједнице за угаљ и челик (*Treaty Establishing Coal and Steel Community*).

као и да са њима склапа међународне уговоре, а све у циљу задовољавања општих интереса свих својих чланица.

Европској заједници за угаљ и челик није било признато изузеће од јурисдикције националних судова и трибунала.¹¹⁸

Поменимо и то да су овим уговором основани следећи органи: Висока власт, Скупштина, Савет министара и Суд правде.

Позитивно искуство земаља чланица доводи до одлуке о унапређењу даље сарадње. Први покушај, чији је резултат требало да буде Европска одбрамбена заједница, пропао је 1954. године када је француска Народна скупштина (*Assemblée Nationale*) одбила да ратификује споразум о Европској одбрамбеној заједници.¹¹⁹

Било је очигледно да државе чланице још увек нису спремне за зближавање у тој области. Поменути неуспех, ипак, није значио и одустајање од идеје даљег развијања сарадње у оквиру интеграција. На основу закључака конференције одржане у Месини 1954. године европски процес је добио нови замајац – пажња је преусмерена на решавање економских питања.¹²⁰ Уследили су бројни састанци чији је крајњи резултат формирање комитета чији је задатак био да припреми извештај о могућем стварању Европског заједничког тржишта. У априлу 1956. године то радно тело је јавности представило своје закључке. Донета је препорука је да се приступи реализацији два пројекта за које су државе чланица. Препоручено је оснивање заједничког тржишта, као и стварање заједнице за атомску енергију. Већ наредне 1957. године у Риму су потписани уговори о оснивању ових организација.

---

¹¹⁸ Члан 40, параграф 3 Уговора о оснивању Европске заједнице за угаљ и челик. Видети и: Schermers G. Henry & Blokker M. Niels, *International Institutional Law*, 2003: 1024.

¹¹⁹ Весна Кнежевић-Предић, *Оглед о суверености: Сувереност и Европска унија*, Институт за политичке студије, Београд, 2001: 100.

¹²⁰ Видети: *The Messina Conference*, La première bibliothèque numérique sur l'histoire de l'Europe, доступно на: http://www.cvce.eu/en/collections/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/102300b1-57f8-4ba0-a349-c9cbf09dccb2/Resources#66e4cfe7-5c3a-4ad5-bef0-42262e62d756_en&overlay, датум приступања 25. март 2016.

Прво је потписан Уговор о оснивању Европске економске заједнице (ЕЕЗ), а затим и Уговор о оснивању Европске заједнице за атомску енергију (ЕУРОАТОМ).¹²¹ Будући да није било проблема у вези са ратификацијом ових уговора, оба су ступила на снагу 1. јануара 1958. године.

Унапређивање економске сарадње и стварање заједничког тржишта требало је да допринесу хармонизацији уравнотеженог економског развоја свих држава чланица.¹²² Сматрало се да је тај циљ лако достижан тим пре што су заједнице биле утемељене на четири слободе: слободи кретања људи, услуга, роба и капитала.¹²³

Ступањем на снагу Уговора о ЕЕЗ на територији држава чланица заживела је царинска унија. Сем тога, државе чланице почеле су да воде заједничке политике и то у областима пољопривреде¹²⁴, трговине¹²⁵ и саобраћаја¹²⁶.

Када је реч о организационој структури, Уговором о ЕЕЗ је предвиђено стварање Савета, Комисије и Европског парламента. Прописи су налагали блиску сарадњу поменутих органа.

Оваква институционална структура упућује на закључак да се ишло на постизање равнотеже интереса Заједнице и националних интереса сваке од држава чланица.

Сем стварања извршних и законодавних тела Уговором је било предвиђено и стварање Суда правде.

Приликом потписивања уговора потписана је и Конвенција о извесним заједничким органима.¹²⁷ Наиме, њоме је предвиђено да

---

¹²¹ *Treaty Establishing the European Economic Community (EEC), Treaty Establishing the European Atomic Energy Community (EURATOM)*, доступно на: http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/consolidated_version_of_the_treaty_establishing_the_european_atomic_energy_community/consolidated_version_of_the_treaty_establishing_the_european_atomic_energy_community_en.pdf, датум приступања 25. март 2016.

¹²² Члан 2 Уговора о оснивању Европске економске заједнице.

¹²³ *Ibidem*, члан 3.

¹²⁴ *Ibidem*, чланови 38-47.

¹²⁵ *Ibidem*, чланови 110-116.

¹²⁶ *Ibidem*, чланови 74-84.

¹²⁷ *A Convention on certain institutions common to the European Communities, The American Journal of International Law*, Vol. 51, No. 4 (Oct., 1957): 1000-1004.

Парламентарна скупштина и Суд правде буду заједнички органи Европске економске заједнице и Европске заједнице за атомску енергију.¹²⁸

Када је реч о правном статусу Европске економске заједнице, чланом 210 признат јој је правни субјективитет, а у наредном члану се наводи да ће Заједница на територији сваке државе чланице уживати правни статус у најширем значењу. Заједници је признато право располагања покретном и непокретном имовином, као и право учешћа у споровима. У таквим случајевима Заједницу ће представљати Комисија.¹²⁹

У вези са питањима јурисдикције, Заједнице нису уживале генерални имунитет. Одредбом члана 240 одређено је да ће случајеви у којима су Заједнице једна од страна потпадати под јурисдикцију националних судова и трибунала.¹³⁰

Право закључивања међународних уговора је опште право организације, а организација има право и да закључује посебне међународне уговоре. У том смислу, значајни су чланови 228 и 238 садржани у делу о општим и финалним одредбама Уговора о оснивању ЕЕЗ.

Члан 228 овлашћује Комисију као преговарача приликом дефинисања уговора између Заједнице и треће државе или Заједнице и међународне организације. Као потписник уговора у име Заједнице појављује се Савет који пре тога, уколико је то предвиђено Уговором о оснивању ЕЕЗ, има обавезу да консултује парламентарну скупштину. Предвиђена је и могућност да било Савет, Комисија или држава чланица могу тражити мишљење Суда правде о томе да ли је дати уговор сагласан Уговору о ЕЕЗ.

Постигнути уговорни аранжмани подједнако обавезују све органе и државе чланице Заједнице.

Европској заједници изричито је признато пасивно право посланства. Протоколи који прате основне уговоре предвиђају да ће:

---

¹²⁸ Потписивањем Уговора о спајању заједница (*Merger Treaty*), 1965, и Европска заједница за угља и челик добила је исте органе.

¹²⁹ Члан 211. Уговора о оснивању Европске економске заједнице.

¹³⁰ Видети: Schermers G. Henry & Blokker M. Niels, *International Institutional Law*, 2003: 1024.

„Чланице на чијој територији Заједница има седиште дати уобичајене привилегије и имунитете мисијама трећих држава акредитованих код Заједнице.“¹³¹

Активно право посланства Заједнице остварују успостављањем својих сталних мисија у земљама нечланицама.¹³²

Друга створена организација, Европска заједница за атомску енергију је специфична у смислу да се односи само на ентитете чија је делатност атомска енергија. Основни циљеви ове организације јесу промовисање нуклеарних истраживања и коришћење нуклеарне енергије у мирољубиве сврхе, као и размену значајних информација.

У институционалном смислу Еуроатом је организован на исти начин као и ЕЗ. Основни органи су Савет, Комисија и Парламент. Када је реч о судској контроли, она је поверена Суду правде.

Специфичност ове заједнице јесте да она поседује међународноправни субјективитет. Уговором су и обухваћени основни видови субјективитета.

Право закључивања уговора Европској заједници за атомску енергију дато је чланом 206. Заједница има овлашћење да закључује уговоре са трећим државама, унијама држава или са међународним организацијама и да тако створи асоцијацију која подразумева узајамна права и обавезе и заједничке активности. Изричито јој је признато и пасивно право посланства.

У вези са питањима имунитета од јурисдикције, примењено је исто решење као и у случају Заједница.¹³³

¹³¹ *Protocol on the Privileges and Immunities*, доступно на: <http://www.ena.lu/protocol-privileges-immunities-european-communities-brussels-april-1965-consolidated-version-2001-030302499.html>, датум приступања 25. март 2016.

¹³² Европска унија данас има врло широку мрежу својих представништава – присутна је у чак 139 трећих држава и има осам делегација у седиштима водећих међународних организација: ОЕЦД, ОБЕС, ОУН, СТО, АСЕАН, Афричкој унији, Савету Европе и УНЕСКО. Видети: *Unified External Service of the European Commission*, доступно на: <http://eeas.europa.eu/delegations/>, датум приступања 25. март 2016.

¹³³ Члан 155 Уговора о оснивању Еуроатома. Видети Schermers G. Henry & Blokker M. Niels, *International Institutional Law*, 2003: 1024.

Специфичност Еуроатома је садржана и у томе што уговор о његовом оснивању никада није мењан у значајнијој мери, нити се икада стопио са Унијом.¹³⁴

Уговором о спајању из 1965. године, чланом 24 став 1 формирана је јединствена администрација Европских заједница.

Нема сумње да уговорне одредбе којима је обухваћено питање међународноправног субјективитета Европских заједница, касније Уније, не би имале праву тежину да није било Европског суда правде који је својим радом допринео стварању права Заједница, односно комунитарног права. У почетку само тумач, Суд врло брзо стиче својство творца специфичног правног система који настаје на темељима уговорних одредаба Оснивачких уговора.

Судска пракса

По мишљењу многобројних теоретичара међународног јавног права, од изузетног значаја за развој међународноправног субјективитета Европских заједница био је рад Европског суда правде.¹³⁵ Стога је важно осврнути се на случајеве из богате праксе Суда који практично представљају опште место и имају епитет незаобилазних када је реч о питањима у вези са међународноправним субјективитетом Европске уније.

Вероватно најпознатији и сасвим сигурно најстарији је случај Ван Генд ен Лос (*Van Gend en Loos*). Радило се о холандској транспортној компанији која је из Немачке у Холандију превозила уреаформалдехид. На холандској граници наплаћена им је царина иако је то било супротно члану 12 Уговора о оснивању Европске економске заједнице којим је наплата царине између држава чланица била изричито забрањено. Из тог разлога се холандски превозник обратио националном суду са захтевом за повраћај средстава. Одговор је био да национални суд нема

---

¹³⁴ Уз Лисабонски уговор донет је Протокол о амандманима на уговор којим је основана Европска заједница за атомску енергију, прим. аутора.

¹³⁵ Назив овог суда у оригиналу гласи *The Court of Justice of the European Communities*.

овлашћења да спроводи право које није национално, те је случај доспео пред Европски суд правде, на прелиминарно разматрање, а у складу са чланом 177 Уговора о ЕЕЗ.

Суд се позвао на чињеницу да је Уговором о ЕЕЗ основано заједничко тржиште чије је функционисање од заједничког интереса за све чланице Заједнице, те да Уговор зато представља много више од обичног споразума којим се стварају узајамне обавезе свих уговорних страна. Илустрација тога је и чињеница да се творци Зједнице у преамбули не обраћају само владама држава чланица, већ и грађанима. Суд је подвукао чињеницу да је свим државама чланицама добро познат члан 177 Уговора чији је циљ да обезбеди једнообразно тумачење Уговора од стране свих националних судова и трибунала. Исто тако, по уверењу Суда, државе чланице су несумњиво прихватиле модел по коме се ауторитет корпуса права Заједнице не може доводити у питање, те да сви национални судови и трибунали имају обавезу да га примењују.

Овакво тумачење означило је нову етапу у развоју Заједница будући да је на овај начин створен нови правни систем различит од правних система држава чланица при чему су се оне добровољно одрекле дела својих суверених права у одређеним областима и пренеле их на Заједницу. Одатле произлази закључак да су тим чином прихватиле примат права Заједнице. Још једна карактеристика новонасталог правног система огледа се у чињеници да су њиме обухваћени и држављани земаља чланица, а не само државе. На тај начин су држављани земаља чланица стекли право не само да извршавају обавезе које намеће овај правни систем, већ и да уживају у правима које он предвиђа за појединце.

У том смислу је закључак Суда био да се члану 12 мора приступити са становишта да за његову примену није неопходно претходно доношење унутрашње правних прописа, односно да је он директно примењив, као и да производи индивидуална права које су национални судови обавезни да штите.¹³⁶

¹³⁶ Case 26/62 *NV Algemene Transport en Expeditie Onderneming van Gend en Loos v Nederlandse Administratie der Belastingen* [1963] ECR 1, доступно на: www.sussex.ac.uk/sei/documents/wp66.pdf, датум приступања 25. март 2016.

Посматрано у оквирима савременог међународног права, значај овог случаја је епохалан. Овим случајем постављен је темељ доктрине о супрематији права Заједнице над унутрашњим правним системима држава чланица. Већ наредне године, у случају Коста против Енел (*Costa vs Enel*), доктрина је додатно појашњена, односно, даље развијена.¹³⁷ Овај случај многи аутори означавају као *locus classicus* којим је изричито потврђена супрематија права Заједнице у односу на национално право држава чланица.¹³⁸

О чему се, заправо, радило у овом случају? Наиме, италијанска влада је тврдила пред Судом да Уговор о ЕЕЗ нема утицаја на италијанско национално законодавство и позвала се на начело *lex posterior derogat priori*, тврдећи да је ратификациони документ Уговора о ЕЕЗ постао ништаван усвајањем новог унутрашњеправног прописа.¹³⁹ Могући одговор италијанској влади могао се наћи и у богатој пракси Сталног Међународног суда правде, касније Међународног суда правде, који се у великом броју случајева позивао на опште прихваћено начело међународног права у складу са којим права и обавезе које проистичу из једног међународног уговора никако не могу бити доведена у питање одредбама унутрашњег права.¹⁴⁰

Одговор Суда био је: „Стварањем Заједнице неограниченог рока трајања, која има своје правне институције, субјективитет, правни капацитет (...) и, што је најважније широке надлежности створене путем добровољног ограничавања суверенитета или преношења

---

¹³⁷ Case 6/64 *Flaminio Costa v ENEL (National Electricity Board)*, Judgment of the Court 15 July 1964. [1964] ECR 585, доступно на: [http://eprints.law.duke.edu/archive/00001559/01/11_Colum._J._Eur._L._241_\(2005\).pdf](http://eprints.law.duke.edu/archive/00001559/01/11_Colum._J._Eur._L._241_(2005).pdf), датум приступања 25. март 2016.

¹³⁸ Ole Spierman, *The Other Side of the Story: An Unpopular Essay on the Making of the European Community Legal Order*, European Journal of International Law, Vol 10, No 4, 1999:771, доступно на: <http://www.ejil.org/pdfs/10/4/609.pdf>, датум приступања 25. март 2016.

¹³⁹ *Ibidem*: 772.

¹⁴⁰ *The Convention Respecting Reciprocal Emigration*, 1930 PCIJ Series B, No. 17, at 32; *Treatment of Polish Nationals and Other Persons of Polish Origin or Speech in the Danzig Territory*, 1932 PCIJ Series A/B, No. 44, at 24; *Applicability of the Obligation to Arbitrate under the United Nation Headquarters Agreement*, ICJ Reports (1988), 12 at para 57; *Elettronica Sicula* ICJ Reports (1989) 15, at para 73. Ole Spierman, 1999: 772.

надлежности са држава чланица на Заједницу, државе чланице су саме ограничиле своја суверена права, иако само у одређеним областима, и на тај начин створиле корпус права које је подједнако обавезујуће и за њих, али, истовремено, и за њихове држављане.¹⁴¹ Овим је Суд заузео становиште да је право Заједнице директно примењиво, те да има предност у односу на унутрашње право држава чланица. Такође, право Заједнице не односи се само на државе чланице, већ и на њихове држављане. Дакле, и појединци су подређени корпусу овог права.

За разлику од уобичајених међународних уговора, Уговор о оснивању ЕЕЗ је карактеристичан по томе што је створио свој сопствени правни систем који је ступањем на снагу по аутоматизму постао саставни део правних система држава чланица и истовремено обавезујући њихове судове да то право примењују.

Оснивачи Заједнице нису могли да претпоставе какву ће улогу у будућности имати Европски суд правде. Поједини аутори указују на чињеницу да је Суд првобитно могао само да оцењује валидност правних аката Заједнице, а да су Римским уговорима надлежности проширене, те да је добио право да доноси пресуде и у вези са питањима интерпретације права.

У случају *Internationale Handelsgesellschaft* догодило се нешто још значајније – право Заједнице добило је превласт чак и у односу на уставно право државе чланице.¹⁴² Реч је о случају из домена заједничке пољопривредне политике. Спор је настао између *Internationale Handelsgesellschaft*, предузећа које се бавило увозом и извозом, и купца *Einfuhr-und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*. Наиме, Интернационал (како ћемо га скраћено звати) је 7. августа 1967. године добио дозволу за извоз 20 000 метричких тона кукурузне сачме. Дозвола је важила до 31. децембра 1967. године. У сврху обезбеђења извршења уговорне обавезе, одређен је депозит од 0,5 јединица по метричкој

---

¹⁴¹ Case 6/64 *Flaminio Costa v ENEL (National Electricity Board)*. Judgment of the Court 15 July 1964. [1964] ECR 585.

¹⁴² Case 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft (1970)*, доступно на: <http://www.ena.lu/judgment-court-justice-internationale-handelsgesellschaft-case-11-70-december-1970-030002949.html>, датум приступања: 25. март 2016.

тони.¹⁴³ С обзиром на чињеницу да је до истека важења дозволе купцу испоручен само део утврђене количине (11 486,764 метричких тона), депозит у износу од 17 026,47 немачких марака је пропао.¹⁴⁴ Интернационал је тврдио да такав систем није правно ваљан и оценио да је противан основним људским правима. Тужилац се позвао на начело пропорционалности утемељено у доктрини немачког уставног права по којој држава грађанима може наметати само оне обавезе које су потребне за постизање неког јавног циља. Уз образложење да односна мера Заједнице није ваљана, односно да је противна одредбама немачког устава, тужилац је покренуо процес пред Административним судом у Франкфурту на Мајни. Овај суд се, пак, обратио Европском суду правде тражећи мишљење у вези са претходним питањем.

Европски суд је заузео становиште да се о ваљаности одредаба Заједнице мора одлучивати према праву Заједнице, а не уставном праву државе чланице. Суд се овом приликом позвао на члан 40 став 3, као и члан 43 Уговора у којима су наведени циљеви формирања заједничког пољопривредног тржишта. Образлажући неопходност обезбеђења уговорних страна да ће предмет уговора бити остварен на договорени начин, Суд је стао на становиште да је институт депозита правно утемељен. По мишљењу Суда, полагање депозита не представља авансно плаћање могућих казних поена, већ гаранцију да ће уговорени посао бити обављен. Дакле, ни у ком случају се не може сматрати да овакве одредбе нарушавају концепт људских права.

Административни суд се након добијеног мишљења Европског суда, обратио немачком Уставном суду са захтевом да донесе одлуку о томе

---

¹⁴³ Оваква мера предвиђена је трећим ставом члана 12 о Европској економској заједници. Намера је била да се контролише тржиште неких пољопривредних производа. Тако је настао систем по коме је извоз био дозвољен само ако је извозник најпре добио извозну дозволу.

¹⁴⁴ У овом случају је затражена примена Регулативе Европске комисије (*Regulation No 473/67/EEC of the Commission of 21 August 1967*). Наведено према: Judgment of the Court of 17 december 1970, *Internationale Handelsgesellschaft mbH v Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* (Reference for a preliminary ruling by the Verwaltungsgericht Frankfurt), Case 11/70, Internet, 31/01/2008, доступно на: <http://www.ena.lu/judgment-court-justice-internationale-handelsgesellschaft-case-11-70-december-1970-030002949.html>, датум приступања: 25. март 2016.

да ли су прописи ЕЗ у супротности са одредбама Уставног закона Немачке о основним људским правима. Уставни суд је морао да размотри да ли је овај захтев допустив, да ли мере Заједнице подлежу оцењивању са становишта немачког устава.

Суд је најпре коностатовао чињеницу да је реч о независним правним системима будући да „право Заједнице није саставни део ни националног правног система нити међународног права, већ представља независан правни систем који потиче из аутономног извора права“.¹⁴⁵

Образложење Уставног суда дато у наставку одлуке о овом питању је, такође, врло интересантно. Наиме, Уставни суд је указао на чињеницу да Заједница нема парламент изабран непосредним гласањем коме би органи овлашћени за доношење прописа били одговорни, као и да нема „кодификовани каталог основних права који би се могао поредити са оним у Уставу Немачке“.¹⁴⁶ Због тога је Суд закључио да док ниво заштите основних права у Заједници не достигне ниво који постоји у Немачкој, мере Заједнице подлежу одредбама о основним правима Устава Немачке.

Након изјашњавања о надлежности, Суд се изјаснио о меритуму: мере Заједнице нису супротне мерама предвиђеним немачким уставом. Многи сматрају да је баш овај моменат, односно одлука немачког уставног суда у случају Интернационал, допринела развоју система заштите основних људских права у Европској заједници, односно њиховом каснијем уобличавању у виду Повеље о социјалним правима.

Сликовито речено, поменути случајеви представљају само кап у мору. Деценије постојања Европског суда правде обележиле су предан рад на заштити и очувању специфичног правног поретка. За разлику од већине националних судова који право само примењују, Суд правде је право врло често и стварао. Много пре него што је таква одредба уврштена у Уговоре на којима се Унија темељи, Суд је усвојио принцип супсидијарности. Исто тако, на темељу многобројних мишљења овог Суда сазрела је свест о постојању субјективитета Европске уније и пре него што се таква одредба нашла у тексту уговора.

---

¹⁴⁵ Хартли Т. Ц., *Основи права Европске заједнице*, ЦОЛПИ, Београдски центар за људска права, 1998: 222.

¹⁴⁶ *Ibidem*.

IV МЕЂУНАРОДНОПРАВНИ СУБЈЕКТИВИТЕТ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Уговор из Маастрихта

Потписивањем Уговора о Европској унији, познатијег као Уговор из Маастрихта, 7. фебруара 1992. године, извршена је ревизија Оснивачких уговора на темељу које је Европска заједница трансформисана у Европску унију.¹⁴⁷ Тиме је означен почетак нове фазе у развоју дотадашње Европске заједнице.

У члану 1 (бивши члан А) наводи се да:

„Овим Уговором Високе стране уговорнице међусобно успостављају Европску унију, у даљем тексту „Унију“.

Овај Уговор представља нову етапу у процесу стварања све чвршћег јединства између народа Европе, у којој се одлуке доносе *што је могуће отвореније* и на нивоу што је могуће ближем грађанима.(...)“¹⁴⁸

Један од циљева Уније јесте и да „потврђује свој идентитет на међународној сцени, посебно вођењем заједничке спољне и безбедносне политике (...)“.¹⁴⁹

---

¹⁴⁷ Уговором о Европској унији (*Treaty on the European Union*) постављени су циљеви, којима је осмишљено стварање безграничног подручја, економске и монетарне уније која подразумева и јединствену валуту, формулисање и вођење заједничке спољне и безбедносне политике и у будућем периоду вођење заједничке одбрамбене политике; уведено је држављанство ЕУ, установљена сарадња у области правосуђа и унутрашњих послова. Промене су наступиле и у организационој структури. Створен је посебан орган Европски савет, као водеће политичко тело овлашћено да одређује политичке смернице у свим областима Уније, а нарочито заједничкој спољној и безбедносној политици.

¹⁴⁸ *Уговор о Европској унији: Рим – Маастрихт – Амстердам*, приредио Душко Лопандић, Међународна политика, Службени лист СРЈ, Правни факултет, Факултет политичких наука, Институт економских наука, Београд, 1999, стр. 43. Видети и: Schermers G. Henry & Blokker M. Niels, *International Institutional Law*, 2003: 60.

¹⁴⁹ *Ibidem*, члан 2 (бивши члан Б): 44.

На основу ове формулације намеће се закључак да Унија на међународној сцени делује јединствено, односно да наступа као субјекат међународног права који има правни капацитет да представља државе чланице у односима са другим међународним организацијама и трећим државама, као и да је овлашћена да ступа у уговорне односе са њима као субјектима међународног права.

Међутим, ситуација није таква каквом се чини. Можда су творци Уговора из Мастрихта у једном тренутку и размишљали о томе да би Унији требало признати изричит субјективитет. Ипак, у преговорима који су претходили закључивању поменутог уговора превагнули су страхови појединих држава чланица да би евентуално признавање субјективитета Европске уније поткопало суверенитете држава чланица, те да је довољно што ће Унија водити заједничку спољну и безбедносну политику. С друге стране, велики број чланица је сматрао да би се признавањем субјективитета Уније угрозио субјективитет Заједница. Пошто дебата о питању субјективитета није потрајала, а није била ни нарочито жива, одлучено је да Европска унија неће имати субјективитет и да се о томе неће ни расправљати.¹⁵⁰

Ипак, на темељу чињенице да „постоје извесне претпоставке субјективитета“ јер реч је о организацији основаној уговором, организацији чији су циљеви као и инструменте за њихово остваривање јасно дефинисани, намеће се закључак о његовом постојању.¹⁵¹

Један од елемената међународноправног субјективитета Уније јесте способност Уније да закључује међународне уговоре и то како са државама тако и са међународним организацијама што је уочљиво на темељу члана 228 у коме се наводи:

„Када је у оквиру примене овог наслова неопходно да се закључи споразум са једном или више држава или међународних организација, Савет може овластити председавајућег, коме ће према потреби

---

¹⁵⁰ Philippe de Schoutheete and Sami Andoura, “The Legal Personality of the European Union”, In: *Studia Diplomatica* Vol. LX: 2007, n°1:2, Working Paper European Affairs Program, Egmont Royal Institute for International Relations, доступно на: <https://core.ac.uk/download/files/213/5081654.pdf>, датум приступања 25. март 2016.

¹⁵¹ Етински Родољуб, *Међународноправни субјективитет Европске уније*, 2002:134.

помагати Комисија, да у том циљу отпочне преговоре. Такве споразуме закључује Савет, једногласном одлуком, на предлог председавајућег. Споразум неће обавезивати државу чланицу чији представник у Савету изјави да је обавезан да поштује властите уставне одредбе; остали чланови Савета могу прихватити да споразум за њих важи на привременој основи.

Одредбе овог члана се такође примењују и на споразуме обухваћене чланом 238.¹⁵²

За деловање Уније, нарочито на међународној сцени, наведени члан је од изузетног значаја. Тиме се потврђује чињеница да Европска унија има капацитет да делује према трећим државама, али и другим међународним организацијама што је и претпоставка постојања међународноправног субјективитета. Управо се кроз деловање Уније према споља може стећи права слика о овом питању док питање односа унутар организације, односно односи на релацији Унија – државе чланице овде нису релевантни. Израженом сагласношћу са садржином Уговора из Мастрихта државе су овластиле Унију да делује на међународној сцени као субјект међународног права.

Сем постојања уговорне способности, попут свих субјеката међународног права органи, институције и званичници Уније носиоци су привилегија и имунитета. Уговор из Мастрихта прати и Протокол о измени и допуни Протокола о привилегијама и имунитетима Европских заједница. Састоји се од једног члана који каже да се привилегије и имунитети односе и на Европску централну банку.

Уговор из Мастрихта је унео новине у вези са закључивањем уговора. Тачно је да право закључивања уговора није мењано, али унете су новине у вези са другом страном уговорницом. Наиме, Унија може закључити уговоре са једном или више држава или међународном организацијом.

С тим у вези намеће се питање до које мере иду овлашћења Заједнице у домену уговорног капацитета. Као много пута раније, у Саветодавном мишљењу 2/91 Суд је заузео становиште у складу са којим: „увек када комунитарно право ствара овлашћење институција

---

¹⁵² Члан 228 Уговора из Мастрихта, наслов II.

Заједнице у унутрашњем систему, а у сврхе постизања одређеног циља, тада је Заједница овлашћена и да уђе у међународне обавезе које су нужне за постизање тог циља чак и када изричите одредбе са таквим ефектом нема.“¹⁵³

Једна од тековина Уговора из Мастрихта је и увођење сарадње у области Заједничке спољне и безбедносне политике. На овај начин је начињен квалитативан помак у односу на даљу институционализацију политичке сарадње која се раније спроводила и огледала у активностима Европског политичког савета.

Одредбе везане за сарадњу у области заједничке спољне и безбедносне политике се налазе у Наслову V. Њима је дефинисана спољна политика, утврђени су циљеви, као и инструменти неопходни за њено остваривање. Тако се изричито каже да „Унија и њене државе чланице утврђују и спроводе заједничку спољну и безбедносну политику“, као и да она обухвата „све области спољне политике и безбедности“.¹⁵⁴ Као циљеви заједничке спољне и безбедносне политике наведени су:

- „заштита заједничких вредности, основних интереса и независности Уније;
- јачање безбедности Уније и њених држава чланица у свим облицима;
- одржавање мира и јачање међународне безбедности, у складу са принципима Повеље Уједињених нација, као и начелима Завршног акта из Хелсинкија и циљевима Париске повеље;
- унапређивање међународне сарадње;
- развој и јачање демократије и правне државе, као и поштовање права човека и основних слобода“.¹⁵⁵

Оваквим ставовима је истакнута опредељеност чланица да уз развој и поштовање тековина демократских принципа обезбеде основ за јачање европске безбедности.

---

¹⁵³ Opinion 2/91, 19. март 1993 (1993) ECR I-1061, параграф 7. Наведено према: Кнежевић-Предић Весна, *Оглед о суверености*, 2001: 88.

¹⁵⁴ Члан J.1, тачка 1, Уговора из Мастрихта.

¹⁵⁵ Ibidem, члан J.1, тачка 2.

Државе чланице су се, између осталог, обавезале да ће активно и безрезервно подржавати спољну и безбедносну политику Уније, као и да ће се уздржавати од сваке акције супротне интересима Уније.¹⁵⁶

Дефинисањем заједничке спољне и безбедносне политике, Унија још једном потврђује своју различитост у односу на друге међународне организације. Стицањем ингеренција које су, по правилу, до тада припадале само државама, она показује да располаже још једним видом међународноправног субјективитета. Неко би можда приметио да то јесте истина, али би такође подвукао да се опет ради о изведеном субјективитету. Пре него што је додељен Унији, државе чланице су се о томе изричито сагласиле преносећи део својих надлежности на Унију чак и у овој осетљивој области, која је до тада стриктно сматрана државним доменом. С обзиром на досадашње искуство, делује оправдано размишљање да ће Унија постојеће уговорне одредбе користити само као оквир, а да ће њени капацитети зависити од конкретног стања ствари.

Још једна новина уведена је чланом 3 Б Уговора из Мастрихта. Реч је о начелу субсидијарности. Увођење овог начела имало је за циљ успостављање боље вертикалне организације поделе надлежности. При томе се под вертикалном организацијом поделе надлежности подразумева однос који је успостављен између Европске уније, као међународне организације, и државе-чланице. То подразумева тачно утврђену прераспodelу надлежности између ова два нивоа власти.

Питање поделе надлежности може се још посматрати и као питање разјашњења ко је, у систему Заједница, за која питања надлежан и под каквим условима. Раширено је схватање да области које су од највећег значаја за национални интегритет треба ослободити од већинског гласања и да грађанима треба дати могућност да учествују у стварању политике. Чињеница да је постало учестало преплитање активности држава чланица и Уније, тј. рада органа једних и других заправо је значила појаву преплитања права Уније и права националних законодавстава. Пракса је показала да непостојање тачне поделе надлежности између Уније и чланица представља извор великих проблема. Због тога се често дешавало да проблем који се јави реши

---

¹⁵⁶ Ibidem, члан J.1, тачка 4.

онај ко брже реагује, некада држава, некада Унија. Било је неопходно онемогућити понављање таквих ситуација у будућности, нарочито с обзиром на проширење Уније које је требало да уследи. Под таквим условима непрецизна подела надлежности би значила постојање хаотичног стања. Највеће примедбе на понашање Уније долазе из тог разлога што се сматра да она утиче на области које се сматрају традиционално државним доменом. Зато би се та област што пре морала регулисати. Начело добре организације вертикалне поделе власти би допринело њеној бољој организацији и на хоризонталном нивоу. Управо је увођење начела субсидијарности требало да омогући јаснију поделу надлежности између држава чланица и Уније.

У пракси ово начело ствара могућност да, у областима које не потпадају у искључиву надлежност заједнице, Унија може да интервенише само под условом ако се утврди да се не остварују уговором утврђени циљеви, као и да се акције потребне за њихову реализацију не могу боље водити појединачно од стране сваке државе чланице.¹⁵⁷

Уговор из Амстердама

Са спутаним рукама, какве су јој биле после Мاستрихта, Унија није могла да делује пуним капацитетом на међународној сцени нити да остварује све своје циљеве. Ови недостаци директна су последица недефинисања јединственог субјективитета Уније. Нова реформа уговора била је на прагу и очекивало се да ће ићи у правцу који ће допринети несметаном деловању Уније. Захтеви за таквим променама били су гласни.

За време ирског и холандског председавања Унијом, и председавајући и тадашњи сазив Европског парламента предложили су да би Унији требало дати субјективитет, по могућству „абсорповањем“ субјективитета трију заједница.¹⁵⁸ На том становишту је била и Комисија која је

---

¹⁵⁷ Милутин Јањевић, *Европска унија после Мастрихта*, у: „Право ЕУ“: 69. Видети и: Schermers G. Henry & Blokker M. Niels, *International Institutional Law*, 2003: 161-197.

¹⁵⁸ “The Legal Personality of the European Union”, *Ibidem*.

то изразила у свом мишљењу из фебруара 1996. године.¹⁵⁹ На жалост, британско и француско неслагање са овим решењем имало је јачу снагу од начелне сагласности већине преосталих чланица Уније.

Под таквим околностима, уместо да допринесе смањењу конфузије, Уговор из Амстердама је такво стање учинио још израженијим.

Уговор је потписан 2. октобра 1997. године.¹⁶⁰ Један од циљева ове ревизије било је стварање услова како би се и другим државама омогућило да затраже чланство. Ипак, реформа је оцењена као непотпуна, будући да преговарачи нису успели да се договоре око кључног питања – реформе начина рада и одлучивања органа Европске уније, што је представљало предуслов за наредни циклус проширења.

На основу наведеног може се уочити да је Уговором из Амстердама извршена конкретизација много уопштенијих одредаба Уговора из Мастрихта. Сем тога, овим Уговором утврђени су нови инструменти за које се сматрало да ће допринети успешнијем остваривању циљева Уније у овој области заједничке политике, али и уводи једна нова функција.

Наиме, чланом 18 тачка 3 установљена је функција Високог представника ЕУ за питања спољне и безбедносне политике. Његов задатак је да допринесе формулисању, припреми и спровођењу политичких одлука. Високи представник је овлашћен да води политички дијалог са трећим државама, а на располагању му стоји посебна јединица за планирање спољне политике ЕУ која је, такође, установљена Уговором из Амстердама.

Када је реч о питању субјективитета, ни Уговором из Амстердама Унији није изричито признат. То практично значи да су носиоци

---

¹⁵⁹ *Assessing the Achievement of the Commission's Objectives for the IGC* (Comparative table), Papers, Jean Monnet, доступно на: <http://www.jeanmonnet-program.org/papers/98/98-2—ASSESSIN.html>, датум приступања: 25. март 2016.

¹⁶⁰ Ревизија је извршена у следећим областима: питању ефикасности и механизма органа заједнице, области заједничке спољне и безбедносне политике, проширењу процедуре саодлучивања Савета и Парламента, питању укључења области енергије, туризма и цивилне заштите, као и разматрање хијерархије правних аката. Требало је решити и питања начина одлучивања и функционисања органа ЕУ, с обзиром на чињеницу да је предвиђено њено даље ширење, рад у интересу грађана, поштовање људских права и слобода, као и судска контрола.

субјективитета и даље остале Заједнице. Да парадокс буде већи, Наслови V и VI (чланови 24 и 38) Уговора из Амстердама дају Унији право да закључује уговоре у области заједничке спољне и безбедносне политике, као и у области полицијске и правосудне сарадње у кривичним стварима.

Члан 24: „Када је у оквиру примене овог наслова неопходно да се закључи споразум са једном или више држава или међународних организација, Савет може овластити председавајућег, коме ће према потреби помагати Комисија, да у том циљу отпочне преговоре. Такве споразуме закључује Савет, једногласном одлуком, на предлог председавајућег. Споразум неће обавезивати државу чланицу чији представник у Савету изјави да је обавезан да поштује властитте уставне одредбе; остали чланови савета могу прихватити да споразум за њих важи на привременој бази.

Одредбе овог члана се такође примењују и на наслов VI.“¹⁶¹

Члан 38: „Споразуми предвиђени у члану 24 могу обухватити и области на које се односи овај наслов.“¹⁶²

Дакле, државе чланице нису Унији ускратиле право располагања међународноправним субјективитетом иако га нису изричито признале. Имајући у виду чињеницу да Унија има право да закључује међународне уговоре, да располаже пасивним и активним правом посланства, да ужива привилегије и имунитете, као и да има свог представника на међународном плану који је јесте једна од карактеристика субјектата међународног права, излишно је постављати питање да ли субјективитет постоји.

Реформа спроведена Уговором из Амстердама, окарактерисана је као неуспешна и непотпуна. Договор око кључног питања – реформе начина рада и одлучивања органа Европске уније – опет није постигнут. Будући да је то представљало предуслов за наредни циклус проширења, одлучено је да се сазове нова међувладине конференције.

---

¹⁶¹ Уговор о Европској унији: Рим – Матрихт – Амстердам, 1999: 54.

¹⁶² Ibidem: 61.

Уговор из Нице

Због чињенице да Уговор из Амстердама није донео неопходне измене, нова међувладина конференција одржана је током 2000. године у Ници. Циљ њеног сазивања је био реформисање процеса одлучивања како би се оствариле неопходне припреме за пријем у чланство будућих кандидата. Кључна питања која је требало решити тичала су се величине Европског парламента и Комисије, као и начина расподеле гласова у Савету.¹⁶³

Значај конференције у Ници је вишеструк. Најпре, он се се огледа у томе што су се чланице изјасиле да је неопходно спровести широку дебату о будућем изгледу Уније и што су одређене тачке око којих ће се она водити:

1. расподела надлежности између Уније и држава чланица,
2. питање статуса Европске повеље о људским правима;
3. упрошћавање уговора и
4. улога националних парламената.

Чланице су постигле сагласност да се будући изглед, у складу са решењем ових проблема, тачно дефинише на наредној међувладиној конференцији заказаној за 2004. годину. У Ници је представљена и Повеља Европске уније о људским правима, о чијем се укључивању у систем комунитарног права сада води расправа, и одлучено је да се започне дебата о будућности Уније.¹⁶⁴

Усвајање Уговора из Нице, посматрано у директној вези са питањем на које никада није дат конкретан одговор – питањем субјективитета, по мишљењу многих, означило је „кулминацију конфузије“.¹⁶⁵ Изричито

---

¹⁶³ Jeremy Richardson (ed.), *European Union: Power and Policy-Making*, Routledge, London, 2001: 45. Спроведене реформе доводе равнотежу снага у корист Савета, уводе принцип квалификоване већине и саодлучивања у областима нових политика, јачају моћ Парламента, повећава се број чланова и реформише Европски суд, ЗЕУ се укључује у ЕУ, оснива се „Eurojust“ – Јединица јавних тужилаца задужених за координирану акцију и борбу против криминала. У другом стубу ће се спроводити заједничка акција и постизање заједничког става у вези са одбраном, што ће се постизати ближом сарадњом.

¹⁶⁴ *European Union: Power and Policy Making*, 2001: 46.

¹⁶⁵ The Legal Personality of the European Union: 2.

признање субјективитета Уније опет је изостало. Питање да ли се и један од параграфа који следе може схватити без претпоставке постојања субјективитета.

Наиме, члан 24 „обогаћен“ је следећим одредбама: у трећем параграфу се каже да ће под одређеним околностима (хуманитарни и спасилачки задаци, операције очувања мира, задаци оружаних снага у управљању кризама, укључујући и операције изградње мира, које захтевају заједничку акцију или заједничку позицију), о датом споразуму квалификованом већином одлучивати Савет, а у параграфу 6 истог члана истиче се да ће тако усвојене одлуке бити обавезујуће за све институције Уније.¹⁶⁶

Ни један од наведених параграфа се не може схватити уколико се не претпостави да постоји правни ентитет коме су дата овлашћења да закључује међународне уговоре који не само да су обавезујући за ову међународну организацију, већ и за њене државе чланице и то чак и оне које су се можда противиле датом споразуму.

С обзиром на нејасноће које су остале после Нице, разумљива је одлука коју је у првој половини 2002. године донела Конвенција ЕУ да се у склопу предстојеће реформе оформи радна група која ће имати мандат да расправља о субјективитету. Формирана је радна група на челу са Ђулијаном Аматом (*Giuliano Amato*). Већ у октобру исте године, Финални извештај ове радне групе представљен је јавности.¹⁶⁷

По мишљењу радне групе, постојеће стање оцењено је негативно будући да нарушава афирмацију идентитета Уније на међународној сцени што је директна последица правне неизвесности у вези са

---

¹⁶⁶ Члан 24, став 3, став 6, *Уговора из Нице (Treaty of Nice, Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts)*, (2001/C 80/01), доступно на: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12001C&qid=1460469490796&from=EN>, датум приступања 25. март 2016.

¹⁶⁷ “Final report of Working Group III on Legal Personality”, The European Convention, Brussels, 1 October 2002, доступно на: http://www.cvce.eu/en/obj/final_report_of_working_group_iii_legal_personality_1_october_2002-en-36214e9d-7b85-4a96-a6ae-506799743cc1.html, датум приступања: 20. март 2016.

питањем субјективитета. То се подједнако одражава на односе које Унија има и са трећим државама и са међународним организацијама.¹⁶⁸

Разматране су две могућности. По првој, Унија би имала субјективитет паралелан са оним које имају Заједнице и ЕУРОАТОМ, а по другом Унија би био дат експлицитан субјективитет који би заменио постојеће.¹⁶⁹ Радна група саопштила је да су државе чланице показале широк консензус, те да је само једна чланица била против предлога да Унија у будућности мора имати експлицитан субјективитет.¹⁷⁰ Усвајањем оваквог решења Унија би постала субјектом међународног права. На тај начин би даље функционисање Уније било ефикасније и пружало би правну сигурност партнерима Уније на међународној сцени. Под таквим околностима, деловање Уније би било транспарентније и за све њене држављане.

Прихватање решења јединственог субјективитета омогућило би спајање постојећих уговора у јединствен текст. Тако би Унија добила свој конституционални акт. Заговарајући спајање уговора, Група је предложила да се такав уговор састоји из два дела. У првом делу би се нашле конститутивне одредбе, а у другом кодификоване одредбе Уговора о ЕУ и Уговора о Заједници које су у првом делу остале необухваћене.¹⁷¹

Група је, такође, изразила мишљење о постојећој „стубовној“ организацији Уније. Иако је тачно да се евентуално спајање уговора, па чак ни давање експлицитног субјективитета Унији, не коси са стубовима Уније, чињеница је да би ову структуру требало променити јер у светлу нових збивања већ изгледа анахроно.¹⁷² Уклањање „стубова“ би поједноставило структуру Уније, и допринело њеном једноставнијем функционисању.

Када је реч о последицама које ће настати на међународној сцени након што Унија добије експлицитни субјективитет, у Финалном

---

¹⁶⁸ Оп. цит.: 3.

¹⁶⁹ Ibidem.

¹⁷⁰ Оп. цит.: 1.

¹⁷¹ Оп. цит.: 5.

¹⁷² Оп. цит.: 6.

извештају се каже да ће Унија ојачати своју позицију. Стекавши статус субјекта међународног права, Унија стиче право да, попут осталих субјеката, делује пуним правним капацитетом и да користи све расположиве могућности. То практично значи да има право да закључује уговоре, да прима и шаље посланства, да се појави пред међународним судом као тужена или тужитељ, да постане члан међународне организације или потписник међународне конвенције, као и да ужива привилегије и имунитете. Наравно, све међународно-правне обавезе које преузме, за њу су и обавезујуће.¹⁷³

Уговор о Уставу

На основу одлука донетих у Лакену 2001. године, марта 2002. почела је са радом Конвенција чији је задатак био да направи нацрт Устава којим би се превазишла институционална криза настала у проширеној Европској унији.

Текст Уговора о Уставу за Европу усвојен је на састанку Европског савета 18. јуна 2004. године. Одредбе Уговора предвиђале су да ће ступити на снагу тек пошто га ратификује свих 25 држава чланица. Чланом IV-447 одређено је да се ратификација мора обавити најкасније до 1. новембра 2006. године.¹⁷⁴ Уговором није било уређено питање технике ратификације, државама је препуштено да је спроведу у складу са својим националним законодавством – у парламенту или расписивањем референдума.¹⁷⁵

---

¹⁷³ Ibidem.

¹⁷⁴ Члан IV-447 Уговора о Уставу за Европу. *Treaty establishing a Constitution for Europe*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2005, доступно на: http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_establishing_a_constitution_for_europe/treaty_establishing_a_constitution_for_europe_en.pdf, датум приступања: 25. март 2016.

¹⁷⁵ Ратификацију у парламенту прописују национална законодавства Грчке, Мађарске, Италије, Литваније, Словачке, Словеније, Шпаније, Аустрије, Белгије, Немачке, Летоније, Кипра, Естоније, Финске и Малте. Одржавање референдума

На самом почетку процеса ратификације изгледало је да ће се процес глатко одвијати. До половине јуна 2005. године Устав је ратификовало једанаест држава чланица.

Проблеми су наступили са неповољним исходима референдума одржаних у Француској и Холандији. У Француској се, на референдуму одржаном 29. маја 2005. године, 54,87% изашлих бирача изјаснило против Устава. Два дана касније, Устав је одбацило 61.5% Холанђана изашлих на референдум.

Ова два неуспела референдума покренула су талас одбијања текста Уговора о Уставу Европске уније. Испитивања јавног мњења показивала су да постоје промене у расположењу грађана, да се број противника Устава повећава, као и да истовремено расте и број неодлучних гласача.

Који су разлози за одбијање текста Уговора о Уставу за Европу? Већина аналитичара сматра да је основни проблем представљала недовољна информисаност грађана.

Већина грађана је Устав доживела као прегломазан, што је и схватљиво, с обзиром на чињеницу да је имао преко 450 страна, а у исто време био и претежно неразумљив, будући да се бавио углавном процедуралним питањима. Нема сумње да су владе држава чланица биле те које су морале да „приближе“ Устав грађанима. Остаје питање да ли су грађани ЕУ били упознати са чињеницом да је у Устав укључена и Повеља ЕУ о основним правима и слободама која би грађанима омогућила уживање и заштиту неких основних социјалних права.¹⁷⁶

Могло се чути мишљење да одбијање овог уговора заправо значи неслагање грађана са проширењем Уније. Такав аргумент се не може прихватити, јер је ширење Уније институционализовано још Уговором из Нице који је, подсећања ради, у првом тренутку одбачен само на референдуму у Ирској.

Упркос мелодраматичним насловима објављеним у штампи после ових референдума, они, ипак, нису проузроковали крах Уније. Она је

налажу прописи Шпаније, Француске, Холандије, Луксембурга, Пољске, Данске, Португалије, Чешке, Ирске и Велике Британије.

¹⁷⁶ Видети: Родољуб Етински, „Заштита људских права пред Судом Европских заједница“, *Европско законодавство*, бр. 8/04, 2004: 74-77.

наставила да функционише по Уговору о оснивању Европских заједница измењеним и допуњеним Уговором из Нице.

Пошто је процес ратификације пропао, приступило се, условно речено, резервном плану. Наиме, Уговором о Уставу, настала ситуација била је покривена. Декларација број 30 садржала је одредбе у складу са којим, уколико две године након потписивања Уговора о Уставу за Европу четири петине држава чланица ратификује споразум, а једна или више држава се суочи са проблемима у процесу ратификације, проблем ће се решавати у Европском савету.¹⁷⁷

Одлука Европског савета била је да се сазове нова међувладина конференција чији ће задатак бити доношење нацрта новог уговора.

Будући да Уговор о Уставу за Европу никада није ступио на снагу, свака дубља анализа његових одредаба излишна је. Поменућемо само то да је, када је реч о међународноправном субјективитету Европске уније, у преамбули Уговора истакнуто да се Уговор доноси на основу препорука из Лакена од којих једна налаже спајање свих постојећих уговора на којима је Унија заснована, као и признавање Унији јединственог субјективитета.¹⁷⁸

Чланом IV-3 истакнуто је да је Унија правни наследник ранијих заједница, те да преузима на себе обавезу извршавања свих уговорних обавеза Заједница. Такође, наглашено је да остају на снази донети прописи које су раније донели органи Уније, а да ће се судска пракса Суда правде и даље сматрати основом за тумачење права.¹⁷⁹

Чланом 6 Уговора Унији је признат правни субјективитет. Унија је имала овлашћења да преговара и склапа споразуме са трећим државама и међународним организацијама у областима деловања

---

¹⁷⁷ *Declaration no. 30 on the Ratification of the Treaty establishing a Constitution for Europe*, *Official Journal* 310, 16/12/2004 P. 0401-0419, доступно на: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12004V%2FAFI>, датум приступања: 25. март 2016.

¹⁷⁸ Preamble, *Draft Treaty Establishing a Constitution for Europe*, European Convention, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2003: 1, доступно на: <https://muse.jhu.edu/article/48116>, датум приступања: 20. март 2016.

¹⁷⁹ *Ibidem*: 222.

Уније. Сем тога, Унији је признато право чланства у другим међународним организацијама.

Уговор из Лисабона

На захтев који јој је Европски савет упутио јуна 2007. године, Међувладина конференција израдила је нацрт новог Уговора којим су допуњени претходни уговори о Европској Унији и Оснивачки уговори Европских заједница. Основни циљ овог уговора био је да „омогући Унији да се суочи са изазовима 21. века и да оствари свој прави потенцијал”.¹⁸⁰

Финална верзија Уговора представљена је првог дана рада дводневног самита Европског савета у Лисабону, 18. октобра 2007. године и истом приликом је и усвојена. Уговор о реформи или, популарно, „Лисабонски уговор” званично је потписан у истом граду 13. децембра 2007. У складу са правилима, услов за ступање уговора на снагу било је спровођење процеса ратификације у свим земљама чланицама. Иако тај процес није наишао на веће проблеме, супротно првобитним очекивањима да ће Уговор ступити на снагу пре јуна 2009. године, односно пре планираних избора за Европски парламент, Уговор је ступио на снагу 1. децембра 2009. године.¹⁸¹

„Европска победа”, како је усвајање уговора назвао председник Савета Европске Уније Хозе Сократес (*José Sócrates*) омогућава Унији да „изађе из безизлазне ситуације у којој се налазила дуги низ година и да, истовремено, превазиђе институционалну кризу” у којој се наша.¹⁸²

---

¹⁸⁰ *Lisbon Treaty - Reform Treaty*, EUR-Lex - ai0033 – EN, доступно на: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3Aai0033>, датум приступања: 25. март 2016.

¹⁸¹ “European Commission welcomes the entry into force of the Treaty of Lisbon”, *European Commission*, Brussels, 1 December 2009, доступно на: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-09-1855_en.htm, датум приступања: 25. март 2016.

¹⁸² José Sócrates, President of the Council of the European Union, “European leaders approve Treaty of Lisbon”, наведено према: Лађевац Ивона, „Лисабонски уговор”, *Европско законодавство*, Год. VI, бр. 19–22, 2007: 84–86.

Наиме, договор је омогућио излазак из ћорсокака у који је Унија доспела после неприхватања Уговора о Уставу на референдумима у Француској и Холандији. Сократес је додао да овај споразум представља основу за сигурну будућност Уније, као и да сведочи о томе да је ЕУ пројекат који се самостално развија.¹⁸³

И председник Европске комисије, Хозе Мануел Баросо (*Jose Manuel Barroso*), је говорио о овом уговору у истом духу. По његовом мишљењу, споразум је заслужио епитет историјски тиме што је Унији вратио „способност да делује“ (*“capacity to act”*).¹⁸⁴

Централна личност процеса рада на Уговору о Уставу, Жискар д’Естењ (*Giscard d’Estaing*) припадао је табору оних које није захватила еуфорија због усвајања новог уговора. Занимљиво је да се, по његовом мишљењу, Лисабонски уговор суштински ни по чему разликује од текста уговора који је претходно одбијен на референдуму. Изјашњавајући се, пак, о садржини овог уговора, д’Естењ је рекао да су у њему заступљене све институционалне одредбе Уговора о Уставу с том разликом што су дате „обрнутим редом и убачене у претходне уговоре”.¹⁸⁵

За разлику од Уговора о Уставу који је настајао спорије и на начин који је имао за циљ да процес настанка уговора учини ближим грађанима, Лисабонски уговор настао је иза затворених врата, у првој половини 2007. године. На тај начин је добијен документ на великом броју страна, састављен из неколико уговора које прате бројни амандмани, протоколи и декларације. Општа је оцена да су овим уговором бирократски језик и процедура враћени у свакодневно функционисање Уније.¹⁸⁶

Чланови овог уговора су опширнији и, како то д’Естењ каже, „очишћени” од уставне терминологије. Тиме се суштински није добило ништа, чак се и одступило од принципа упрошћавања текста уговора.

---

¹⁸³ Ibidem.

¹⁸⁴ Renata Goldirova, “EU agrees new ‘Lisbon Treaty’”, *EUOBSERVER*, Brussels, 2007, доступно на: <http://euobserver.com/?aid=25001>, датум приступања: 25. март 2016.

¹⁸⁵ Helena Spongenberg, “Lisbon Treaty made to avoid referendum says Giscard”, *EUOBSERVER*, Brussels, 2007, доступно на: <http://euobserver.com/9/25052/?rk=1>, датум приступања: 25. март 2016.

¹⁸⁶ Ibidem.

Због тога су грађани на губитку, јер ће се и у наредном периоду, уверен је, уместо да им се приближава, Унија и даље „отуђивати“ од њих. Д’Естењ сматра да ће због тога изостати подизање начела демократичности на виши ниво, чиме ће се изневерити очекивања грађана у достизању високих стандарда одговорности, отворености, транспарентности и партиципације, као и већег степена ефикасности у свакодневном раду органа Уније.

По оцени д’Естења, главна карактеристика овог Уговора била је та што је омогућила избегавање референдума. Примера ради, политичари у Великој Британији и Данској су овај уговор представљали јавности тако што су уверавали грађане да нема потребе за расписивањем референдума будући да је реч о суштински другачијем уговору који нема уставних обележја.¹⁸⁷ И тадашњи председник Француске, Николас Саркози (*Nicolas Sarkozy*), је, најављујући усвајање овог уговора, изразио чврст став да се о његовој садржини грађани неће ни изјашњавати (на референдуму), већ ће се процес ратификације спроводити у парламенту. Међутим, тада су у Француској била спровођена истраживања чији су резултати показивали да јавност није делила мишљење свог председника.¹⁸⁸

С друге стране, било је и другачијих примера. У Ирској је, за разлику од осталих држава чланица, референдум о новом уговору морао бити одржан јер ју је на то обавезивао Устав. Берти Ахерн (*Bertie Ahern*), у то време премијер Ирске, поручивао је својим колегама у другим земљама чланицама Уније да се не „плаше“ да следе ирски пут.¹⁸⁹ Наиме, он је био дубоко уверен да је грађанима требало пружити прилику да се изјасне и покажу остатку Европе да верују у европску идеју.

---

¹⁸⁷ Ibidem.

¹⁸⁸ По анкети француског дневног листа *“Le Parisien”*, објављеној 29.10.2007. године, 61% испитаних сматра да је референдум о Уговору боље решење насупрот 31% оних који су за ратификацију у парламенту. Vucheva Elitsa, “Majority of French want referendum on new EU Treaty”, *EUOBSERVER*, 2007, доступно на: <http://euobserver.com/9/25059/?rk=1>, датум приступања: 25. март 2016.

¹⁸⁹ Honor Mahony, “EU states should not ‘fear’ referendums, says Irish PM”, *EUOBSERVER*, доступно на: <http://euobserver.com/18/25017/?rk=1>, датум приступања: 25. март 2016.

Сем критика изречених на садржину уговора, било је и похвала. Једна од оцена је да су постизањем сагласности о тексту овог уговора државе чланице, без икакве сумње, показале да су спремне на компромис и даљу сарадњу.

Када је реч о садржини уговора, важно је истаћи да је Унија добила нове механизме контроле омогућавањем транспарентнијег начина доношења одлука уз више парламентарне контроле и демократске одговорности.¹⁹⁰ И заиста, одредбе уговора прописују да сви правни акти ЕУ морају проћи најпре проверу у националним парламентима, затим у Савету министара ЕУ, а онда и у Европском парламенту.¹⁹¹

Контрола буџета је, такође, постала строжа. Без обзира какве су намене, сва давања подлежу двострукој контроли, и Савета и Европског парламента.¹⁹² То је нарочито важно када је реч о осетљивим питањима, као што је, на пример, пољопривреда. У тој области ексклузивно право доношења одлука имао је Савет министара.¹⁹³

Посао који обављају министри у Савету убудуће ће бити под већом контролом јавности, будући да је ово тело у обавези да јавно обавља сав рад који је у вези са законодавним процесом.¹⁹⁴

Још једна новина коју је донео овај Уговор је и та што ће председника Европске комисије бирати Парламент.¹⁹⁵ Приликом тог избора морају се узети у обзир изборни резултати за европске посланике, као и то ко

---

¹⁹⁰ Richard Corbett, "The Reform Treaty should be welcomed", *EUROSERVER*, Brussels, 2007, доступно на: <http://euobserver.com/18/25014/?rk=1>, датум приступања: 25. март 2016.

¹⁹¹ Уговор из Лисабона, Наслов: Процедуре за усвајање правних аката и друге одредбе, Чланови 237-245, стр. 128.

¹⁹² Lisbon Treaty, Title II Provisions on Democratic Principles, Article 9 a: 11.

¹⁹³ Ibidem, Article 36: 54.

¹⁹⁴ Ibidem, General Articles, Article 15: 49.

¹⁹⁵ Ibidem, Title III, Institutional Articles, Article 9 a: 11.

¹⁹⁶ Ibidem, Article 9 d: 15.

¹⁹⁷ Предвиђено је да се, од 1. новембра 2014. године, број чланова Комисије, укључујући председника и Високог представника смањи на број који одговара трећини земаља чланица Уније. Ibidem.

¹⁹⁸ Ibidem.

би могао добити већинску подршку.¹⁹⁶ Исто тако, одлучено је да се број чланова Комисије смањи.¹⁹⁷ Комисија директно одговара Парламенту који јој може изгласати неповерење.¹⁹⁸

Број посланика у Европском парламенту је, са пређашњих 785, ограничен 750 посланика. Када је реч о расподели мандата, од раније максималних 99, односно минималних шест места, државама чланицама је, пропорционално броју становника, обезбеђено највише 96, односно најмање 6 места у Парламенту.¹⁹⁹

У области заштите права грађана, од изузетног је значаја што су свомом Уговора институције Уније обавезне да поштују Повељу о основним правима.²⁰⁰

Један од недостатака Уговора из Лисабона је то што је написан на превеликом броју страна, има много чланова и пратећих амандмана. Као и много пута пре, није се истрајало на поједностављивању текста уговора, чиме је његово тумачење отежано.

Но, без обзира да ли смо више или мање критички настројени према овом уговору, чињеница је да он представља основу на којој је могуће градити будућност Уније. Након успешно окончаног процеса ратификације, Уговор из Лисабона ступио је на снагу 1. јануара 2009. године.

Уговором из Лисабона означено је напуштање стубовне структуре и Европске заједнице. Европска унија постала је наследница ЕЗ. Међународноправни субјективитет је, такође, пренет на Унију.

Члан 47 Уговора из Лисабона гласи: „Унија располаже правним субјективитетом.“

Уочљиво је да је ова формулација преузета из Уговора о оснивању Европске заједнице чији се члан 281 разликовао само у томе што је уместо Уније писало Заједница.

Неусвојени текст Уговора о Уставу, члан I-6, такође је садржавао исту формулацију.

---

¹⁹⁹ Ibidem, Члан 9 а, стр. 11.

²⁰⁰ Ibidem, Опште одредбе, Члан 6, стр. 6.

Иако је познато да су постојале иницијативе да се ближе, односно прецизније, одреди садржина појма субјективитета, оне до сада нису остварене. Можда ће увид у један од многобројних докумената насталих у току рада Међувладине конференције задужене за израду текста Уговора из Лисабона допринети да се разјасни зашто је то тако:

„Конференција потврђује да чињеница да Европска унија располаже субјективитетом ни на који начин неће значити да Унија може да доноси легислативу или да делује изван оквира надлежности које су јој повериле државе чланице уговорима којим су је основале.“²⁰¹

Очигледно је да државе чланице и даље не одступају од намере да задрже бар неко упориште свог суверенитета.

Ипак, као што је раније било неоспорно да је Заједница носилац субјективитета, чињеница да је Унија њена наследница упућује на закључак да се ступањем на снагу Уговора из Лисабона ни међународноправни субјективитет Уније више не може доводити у питање.

Одредбама овог уговора Унија добија право да „на територији сваке њене чланице, ужива највећи обим правне способности која је загарантована правним субјектима у складу са законима; има право власништва и право располагања над покретном и непокретном имовином, као и право учешћа у судским поступцима,“ али такође „има и право закључивања уговора“.²⁰²

Овим одредбама утемељеним у највишем правном акту, допуњена су својства која је Унија и раније имала, али и проширена права којима је располагала. Уговором о реформи Унији је признат правни капацитет да, у оквирима надлежности које су јој пренеле државе чланице, закључује међународне уговоре и споразуме са трећим државама и међународним организацијама; право да истиче међународне захтеве; активно и пасивно право посланства, располагање привилегијама и имунитетима, укључујући и имунитете од националне јурисдикције држава чланица.

---

²⁰¹ Council document 11218/07, Intergovernmental Conference 2007, Internet, 22/01/2008, <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2007/rp07-080.pdf>.

²⁰² Lisbon Treaty: Articles 335; 340.

Закључна разматрања

Због чињенице да припада категорији међународних организација, Европска унија предмет је проучавања савременог међународног права. Својим карактеристикама Унија је чак утицала и на обогаћивање дотадашње класификације међународних организација, будући да не важи за типичну међународну организацију. По својим карактеристикама Унија је организација са елементима надржавности.

Ово истраживање о субјективитету Европске уније почело је од темеља њеног настанка, од Европске организације за угљ и челик, Европске заједнице за атомску енергију, Европске организације за економску сарадњу, преко Европске економске заједнице до Европске уније. Овакав приступ био је неопходан због прегледа развоја субјективитета данашње Европске уније. Требало би поменути да су, сем Оснивачких уговора, од великог значаја били и многобројни документи које су органи Уније доносили у свом раду, али и пракса Европског суда правде. Место које овај суд заузима у институционалној структури Европске уније је једно од најзначајнијих. Својим радом суд је у великој мери допринео јачању наднационалне компоненте Уније и довођењем њеног права у односу на унутрашње правне системе чланица на ниво који међународно право заузима у односу на националне правне системе.

Анализом наведених докумената указано је на појавне облике субјективитета Европске уније чак и у условима када јој он није био изричито признат.

Свест о томе да је изричито признавање субјективитета пожељно у Унији постоји већ дуже време. Још у време рада на тексту Уговора из

Мастрихта „група за Размишљање“ бавила се овим питањем.²⁰³ Неколицина чланова групе је већ тада сматрала да би Унији требало дати јединствени међународноправни субјективитет. Сматрали су да је то неопходни предуслов с обзиром на опредељење Уније да развија своју спољнополитичку димензију. Ипак, пошто сви чланови групе нису били сагласни са тим предлогом није било услова да се он нађе у тексту Уговора из Мастрихта.

Питањем субјективитета бавила се и радна група формирана у време рада Европске конвенције.²⁰⁴ Препоруке ове радне групе Конвенцији биле су следеће:

1. Европска унија експлицитно мора имати субјективитет
2. Субјективитет ЕУ змениће постојеће субјективитете и
3. Радна група заговара *јединствен* субјективитет ЕУ.²⁰⁵

Закључак радне групе је био да би Унија на тај начин постала неупитним субјектом међународног права и стекла капацитет да представља своје чланице у међународним односима, да потписује међународне уговоре, да учествује у судским споровима и као тужена страна и као тужилац, као и да буде члан међународних организација. Радна група сматрала је да би се то најлакше спровело спајањем дотадашњих уговора у један, конституционални уговор.²⁰⁶

Иницијатива о конституционалном уговору је пропала. Уследио је рад по хитном поступку на тексту новог уговора који је резултирао усвајањем Лисабонског уговора. У државама чланицама је, у међувремену, сазрела свест о значају овог документа за будућност Уније, те се спровела кампања захваљујући којој је овај уговор избегао неизвесну судбину и, као што је било планирано, ступио на снагу 1. јануара 2009. године.

---

²⁰³ *Progress report from the chairman of the reflection group on the 1996 intergovernmental conference*, Madrid, 1 September 1995 SN 509/1/95 REV 1 (REFLEX 10), доступно на: <http://www.ena.lu>, датум приступања: 25. март 2016.

²⁰⁴ "A single legal personality for the European Union", *The European Convention, Points No. 2*, доступно на: www.irri-kiib.be/papers/07/eu/Legal.Personality.EU-PDS-SA.pdf, датум приступања: 25. март 2016.

²⁰⁵ *Ibidem*.

²⁰⁶ *Ibidem*.

Одредбама овог уговора државе чланице дале су сагласност за признање јединственог међународноправног субјективитета Уније. На тај начин потврђен је статус Уније као равноправног субјекта међународног права, чије се активности и одлуке одражавају и на треће државе, а не само на државе чланице и територију Уније као јединствене целине. Европска унија је, по први пут као јединствени ентитет, добила могућност да располаже свим правима и обавезама које има као један од субјеката међународног права.

Резиме

Досадашњи ток развоја Европске уније показује да је временом дошло, не само до увећања броја чланица већ знатно више до јачања њихове међусобне повезаности. То се најбоље уочава на чињеници да су оне приступиле „брисању” својих граница, већина је прихватила и увођење заједничке валуте, а на територији сваке од њих се признаје грађанство ЕУ. До ширења области сарадње и уједначавања њихових националних законодавстава долазило је постепено. Самим тим мењали су се, под утицајем промена околности, и првобитни циљеви у складу са којима су Заједнице створене.²⁰⁷ У међувремену су првобитни циљеви замењени амбициозним економским планом, а економска сфера и питања су допуњена и политичким. Све је то условило данашњи изглед Уније засноване, сем на економској, и на сарадњи у области заједничке спољне и безбедносне политике и сарадњи у области унутрашњих послова и правосуђа. Наведене промене допринеле су да Уније прерасте у творевину која у исто време има одлике и државе и међународне организације.

Увећање броја чланица неколико пута је отварало питање свеобухватне институционалне реформе Уније и организације власти како би се и убудуће обезбедило њено несметано функционисање. Ипак, и тај процес је ишао постепено, многи сматрају преспоро, због почетне неспремности држава да пренесу још неки део својих надлежности на Унију. Сматрало се да би се усвајањем уставног акта тај проблем могао решити на ефикасан начин. Као што је познато, та иницијатива није остварена, правни темељ Европске уније и даље представља уговор.

---

²⁰⁷ Habermas Jürgen, “*So, Why Does Europe Need a Constitution?*”, European University Institute, Robert Schuman Centre of Advanced Studies, доступно на: http://media.library.ku.edu.tr/reserve/resfall07_08/intl451_brumelili/why_europe_needs.pdf, датум приступања: 25. март 2016.

Оснивачки уговори и акти који су доношени након њих, представљају правни систем некадашњих Заједница, данас Уније. Национални правни системи држава чланица признавали су Заједницама статус правног лица, али су их истовремено изузимали од својих националних управних, законодавних и судских поступака.

Када је реч о примени овог специфичног правног система, система комунитарног права, оно је или инкорпорирано у правне системе држава чланица или је директно примењиво. Многе недоумице у вези са овим питањима отклонио је Европски суд правде. Инцијално замишљен као тумач права, временом је постао и његов творац. Богата пракса овог суда најбоља је илустрација ове тврдње.

Постојеће стање ствари у вези са признањем међународноправног субјективитета Уније збуњујуће је подједнако из перспективе становника трећих земаља, али и становника Уније. Упорно одбијање да се Унији призна изричит субјективитет нејасан је многим који уочавају постајање његових појединих видова. Упркос чињеници да је Унији дато право закључивања међународних уговора са трећим државама и међународним организацијама, да има право чланства у другим међународним организацијама, да ужива привилегије и имунитете, да располаже активним и пасивним правом посланства, да у међународним односима иступа на линији заједничке спољне и безбедносне политике, признање субјективитета није долазило у обзир. Да ли је у питању страх држава да ће се тиме у потпуности одрећи свог суверенитета или нешто друго, питање је за расправу. Претпоставимо да је ступањем на снагу Уговора из Лисабона дебата о постојању субјективитета Европске уније, бар на неко време, закључена.

Изабрана литература

Монографије

- Аврамов Смиља, Крећа Миленко, *Међународно јавно право*, Београд, 1999.
- Андраши Јурај, *Међународно право 1*, Загреб, Школска књига, 1998.
- Archer Clive, *International Organizations*, Routledge, 2001.
- Arnall Anthony and Daniel Wincott, *Accountability and Legitimacy in the European Union*, Oxford University Press, 2003.
- Barkin J. Samuel, *International Organizations: Theories and Institutions*, Palgrave, Macmillan, 2006.
- Cassese Antonio, *International Law*, Oxford University Press, 2001.
- Деган Владимир Ђуро, *Међународно право*, Правни факултет Свеучилишта у Ријеци, 2000.
- Димитријевић Војин, Рачић Обрад, Ђерић Владимир, Папић Татјана, Петровић Весна, Обрадовић Саша, *Основи међународног јавног права*, Београдски центар за људска права, 2005.
- Димитријевић Војин, Стојановић Радослав, *Међународни односи*, Службени лист, Београд, 1996.
- Gibson John S., *International Organizations, Constitutional Law, and Human Rights*, Praeger, New York, 1991.
- Gerhard Von Glahn, *Law Among Nations: An Introduction to Public International Law*, Longman Publishing Group, 1995.
- Inis Claude, *Swords into Plowshares: The Progress and Problems of International Organization*, New York: Random House, 1971.

- Илић – Гасми Гордана, *Реформе Европске уније – институционални аспекти*, Прометеј, Београд, 2004.
- Кнежевић-Предић Весна, *Оглед о суверености: сувереност и Европска унија*, Институт за политичке студије, Београд, 2001.
- Митровић М. Добросав, Обрад Рачић, припрема и редакција, зборник радова, *Право Европске уније*, Београд, Службени гласник, 1996.
- *Нове тенденције у развоју међународног права*, Институт за међународно право и међународне односе Правног факултета у Загребу и Центар за међународно право Института за међународну политику и привреду у Београду, Београд, 1979.
- Рачић Обрад, Димитријевић Војин, *Међународне организације*, Београд, 1988.
- Richardson Jeremy (ed), *European Union – Power and Policy Making*, Routledge, London, New York, 2001.
- Schermers G. Henry & Blokker M. Niels, *International Institutional Law – Unity Within Diversity*, Martinus Nijhoff Publishers, Boston/Leiden, 2003.
- Хартли Т. Ц, *Основи права Европске заједнице*, ЦОЛПИ – Институт за уставну и правну политику, Београдски центар за људска права, 1998.
- Weiler J. Н.Н. (eds), *What Kind of Constitution for What Kind of Polity?*, Yvès Menu, Robert Schuman Centre for Advanced Studies at the European University Institute, Florence, 2000, Internet, доступно на: <http://www.consiglio.regione.toscana.it/leggi-e-banche-dati/documentazione-ed-elaborati/Convenzione-europea/Materiale-di-approfondimento/Weiler.pdf>, датум приступања: 25. март 2016.

Чланци

- Collignon Stefan, *The European Republic Policy Proposals for a Future Constitution*, October 2003, Bertelsmann Group on Policy Research, Center for Applied Policy Research Ludwig Maximilian University Munich (CAP Working Paper), доступно на: <http://se2.isn.ch/service/engine/FileContent?serviceID=ESDP&fileid=DCFB51BA-30A4-4B0C-345E-9827C46A1EB&lng=en>, датум приступања: 25. март 2016.

- Dehousse Renaud, *Misfits: EU Law and the Transformation of European Governance*, Jean Monnet Working Paper 2/02, доступно на: http://eiop.or.at/eiop/index.php/eiop/article/viewArticle/2007_004a/49#2.1, датум приступања: 25. март 2016.
- Етински Родољуб, *Међународноправни субјективитет Европске уније*, Европско законодавство 2/02, Београд, 2002, стр. 133-135.
- Goldirova Renata, "EU agrees new 'Lisbon Treaty'", *EUROSERVER*, Brussels, 2007, доступно на: <http://euobserver.com/?aid=25001>, датум приступања: 25. март 2016.
- Habermas Jürgen, "So, Why Does Europe Need a Constitution?"; European University Institute, Robert Schuman Centre of Advanced Studies, доступно на: http://media.library.ku.edu.tr/reserve/resfall07_08/intl451_brumelili/why_europe_needs.pdf, датум приступања: 25. март 2016.
- Ђорђевић др Александар, „Развитак међународноправног субјективитета међународних организација и став доктрине међународног права“, *Међународни проблеми* бр. 4, 1962: 69-80.
- Keohane Daniel, *A Guide to the Referenda on the EU Constitutional Treaty*, Centre for European Reform, Briefing note, доступно на: <http://www.cer.org.uk/publications/archive/briefing-note/2004/guide-referenda-eu-constitutional-treaty-0>, датум приступања: 25. март 2016.
- Кнежевић-Предић Весна, „Међународноправни субјективитет Европске уније“, *Ревизија за право Европске уније*, вол. I, бр. 1, Београд, 1999: 73-91.
- Јањевић Милутин, *Европска унија после Масстрихта*, у: „Право ЕУ“ (ур. Добросав Митровић, Обрад Рачић), Службени гласник, Београд, 1996: 47-86.
- Лађевац Ивона, „Лисабонски уговор“, *Европско законодавство*, Год. VI, бр. 19–22, Београд, 2007: 84–86.
- Лопандић др Душко, „Уговор о Уставу за Европу и његов утицај на област спољних односа Европске уније и на положај СЦГ“, Канцеларија за придруживање Европској унији, доступно на: <http://www.seio.sr.gov.rs/code/navigate.asp?ld=134>, датум приступања: 25. март 2016.

- Pérez Bernárdez Carmela, *Changes and Developments in The Law of International Organizations as a Consequence of the European Community and the European Union as Subjects of International Law: The Right of Participation*, доступно на: <http://www.esil-sedi.org/english/pdf/PerezBernardez.PDF>, датум приступања: 25. март 2016.
- Pernice Ingolf, "European v. National Constitutions", *European Constitutional Law Review*, 1: 99–103, 2005, доступно на: http://www.ecln.net/elements/conferences/book_prag/WernickeFinal.pdf, датум приступања: 25. март 2016.
- Piris Jean-Claude, *Does the European Union have a Constitution? Does it need one?*, Harvard Jean Monnet Working Paper 5/00, доступно на: http://assets.cambridge.org/97805218/63537/excerpt/9780521863537_excerpt.pdf, датум приступања: 25. март 2016.
- Pombeni Paolo, "The European Identity", *The International Spectator*, 1/2003, доступно на: <http://www.iai.it/pdf/articles/pombeni.pdf>, датум приступања: 25. март 2016.
- Рачић Обрад, „Нове тенденције у развоју међународноправног субјективитета међународних организација“, *Југословенска ревија за међународно право* 1-2, 1987: 133-151.
- Roos Nico, *Fundamental Rights, European Identity and Law as a Way to Survive*, доступно на: [http://www.rechten.unimaas.nl/ozic/Legal Integration/paper%20Roos%20Fundamental%20rights.pdf](http://www.rechten.unimaas.nl/ozic/Legal%20Integration/paper%20Roos%20Fundamental%20rights.pdf), датум приступања: 25. март 2016.
- Schroeder Werner, *European Union and European Communities*, Jean Monnet Working Paper 9/03, доступно на: http://ec.europa.eu/dgs/legal_service/seminars/20140703_gombos_speech_en.pdf, датум приступања: 25. март 2016.
- Schoutete de Philippe and Sami Andoura, "The Legal Personality of the European Union", In: *Studia Diplomatica*, Vol. LX: 2007, n°1, Working Paper European Affairs Program, Egmont Royal Institute for International Relations, доступно на: <https://core.ac.uk/download/files/213/5081654.pdf>, датум приступања: 25. март 2016.
- Сиришки Софија, „Конвенција о будућности Европске уније“, *Европско законодавство* 1/02, Београд, 2002, стр. 91-93.

- Spierman Ole, *The Other Side of the Story: An Unpopular Essay on the Making of the European Community Legal Order*, European Journal of International Law, Vol 10, No 4, 1999, pp. 769-783, доступно на: <http://www.ejil.org/pdfs/10/4/609.pdf>, датум приступања: 25. март 2016.
- Spongenberg Helena, "Lisbon Treaty made to avoid referendum says Giscard", *EUOBSERVER*, Brussels, 2007, доступно на: <http://euobserver.com/9/25052/?rk=1>, датум приступања: 25. март 2016.
- Tokár Adrián, *Something Happened. Sovereignty and European Integration*. In: Extraordinary Times, IWM Junior Visiting Fellows Conferences, Vol. 11: Vienna 2001, доступно на: <http://www.iwm.at/publ-jvc/jc-11-02.pdf>, датум приступања: 25. март 2016.
- Volker Röben, *Constitutionalism of Inverse Hierarchy: the Case of the European Union*, Jean Monnet Working Paper 8/03, доступно на: <http://www.jeanmonnetprogram.org/archive/papers/03/030801.pdf>, датум приступања: 25. март 2016.
- Vucheva Elitsa, "Majority of French want referendum on new EU Treaty", *EUOBSERVER*, Brussels, 2007, доступно на: <http://euobserver.com/9/25059/?rk=1>, датум приступања: 25. март 2016.
- Walker Neil, *Towards a Transnational Nomos – The Roles of Institutions in the Process of Constitutionalization* (Comment on Antje Wiener), Jean Monnet Working Paper 9/03, доступно на: <http://jeanmonnetprogram.org/archive/papers/03/030901-06.pdf>, датум приступања: 25. март 2016.
- Weiler, J.H.H., European Union Jean Monnet Professor NYU School of Law and Kocjan Martina, Emile Noël Fellow, NYU School of Law, "Principles of Constitutional Law: The Relationship between the Community Legal Order and the National Legal Orders: Direct and Indirect Effect", *The Law of the European Union*, Teaching Material, NYU School of Law 2003/04.
- Wessel Ramses A., *The Constitutional Relationship between the European Union and the European Community: Consequences for the Relationship with the Member States*, доступно на: <https://www.utwente.nl/bms/ra/research/wessel/wessel5.pdf>, датум приступања: 25. март 2016.

усвојена 13. фебруара 1946, *United Nations Treaty Series* vol. 1, p. 15, ступила на снагу 17. септембра 1946, ратификована и објављена у Сл. Листу СФРЈ бр. 20/1950.

- *Legal Personality*, Working Group III, 13 June 2002, Brussels, доступно на: <http://ec.europa.eu/dorie/fileDownload.do;jsessionid=0vhDNvhXLj1dxv9rGNxpwZCCBsJ0nGfPpc9pzML6yZm9BfvYNK10!-79809760?docId=281023&cardId=281023>, датум приступања: 25. март 2016.
- *Оснивачки уговори Европске уније – Уговор о Европској унији (пречишћени текст), Уговор из Нице са амандманима на Уговор о Европској унији*, приредио др Душко Лопандић, Канцеларија за придруживање Србије и Црне Горе ЕУ, Европски покрет у Србији, Министарство за економске везе са иностранством Републике Србије, Београд, 2003.
- *Повеља Уједињених нација, „Уједињене нације 1945-1995. између признања и покуде“*, Међународна политика, Службени гласник, Правни факултет, Факултет политичких наука, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1995.
- *Reflection Group on IGC: Final Report - 5/12/1995* (Westendorp Report), Brussels, 5 December, 1995, доступно на: http://www.europarl.europa.eu/enlargement/cu/agreements/reflex2_en.htm, датум приступања: 25. март 2016.
- *Reflection Group on IGC: Progress Report - 1/9/1995* SN 509/1/95, Madrid, 1 September, 1995, доступно на: http://www.unizar.es/euroconstitucion/Treaties/Treaty_Amst_Prep.htm, датум приступања: 25. март 2016.
- *Rome Statute of the International Criminal Court*, Internet, доступно на: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aeff7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf, датум приступања: 25. март 2016.
- *The Messina Conference*, La première bibliothèque numérique sur l'histoire de l'Europe, доступно на: http://www.cvce.eu/en/collections/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/102300b1-57f8-4ba0-a349-c9cbf09dccb2/Resources#66e4cfe7-5c3a-4ad5-bef0-42262e62d756_en&overlay, датум приступања: 25. март 2016.

- *Treaty Establishing the European Atomic Energy Community* (EURATOM), доступно на: http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/consolidated_version_of_the_treaty_establishing_the_european_atomic_energy_community/consolidated_version_of_the_treaty_establishing_the_european_atomic_energy_community_en.pdf, датум приступања: 25. март 2016.
- *Treaty Establishing European Coal and Steel Community*, доступно на: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Treaty%20constituting%20the%20European%20Coal%20and%20Steel%20Community.pdf>, датум приступања: 25. март 2016.
- *TRAITÉ instituant la Communauté Économique Européenne et documents annexes* (CEE), CELEX number: 11957E/TXT, 25/03/1957, доступно на: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957E/TXT&qid=1460469801323&from=EN>, датум приступања: 25. март 2016.
- “Treaty of Nice Amending The Treaty On European Union, The Treaties Establishing The European Communities And Certain Related Acts”, *Official Journal of European Communities*, C 80/01, доступно на: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12001C&qid=1460469490796&from=EN>, датум приступања: 25. март 2016.
- *Treaty establishing a Constitution for Europe*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2005, доступно на: http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_establishing_a_constitution_for_europe/treaty_establishing_a_constitution_for_europe_en.pdf, датум приступања: 25. март 2016.
- *Уговор о Европској унији: од Рима до Масстрихта*, превели и приредили др Душко Лопандић и Милутин Јањевић, Међународна политика, Правни факултет, Факултет политичких наука, Институт економских наука, Европски покрет у Србији, Београд, 1995.
- *Уговор о Европској унији: Рим – Масстрихт – Амстердам*, превео и приредио др Душко Лопандић, Међународна политика и СЈП Службени лист, Правни факултет, Факултет политичких наука, Институт економских наука, Београд, 1999.

- *Vienna Convention on the Law of Treaties*, Article 5, Done at Vienna on 23 May 1969, Entered into force on 27 January 1980, United Nations, Treaty Series, vol. 1155, доступно на: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf>, датум приступања: 25. март 2016.
- *Vienna Convention on the Representation of States in their Relations with International Organizations of a Universal Character*, Vienna, 1975, доступно на: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/5_1_1975.pdf, датум приступања: 25. март 2016.
- *Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations* (1986), доступно на: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_2_1986.pdf, датум приступања: 25. март 2016.

